

ISBN: 974-94125-1-2

ทำไม "คนอีสาน" ใบบดัดจึงใช้ผ้าชิ้นที่ต่อกันถึงในถาด
(Why was a Female Lower Garment Used as a
Wrapper of Palm-Leaf Manuscripts in Northeast Thailand?)

"คนถึงใบบดัดอีสาน" กับแนวการวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา
(An Anthropological Approach to Isan Palm-Leaf Manuscripts)

DS

568

๙74๓69

2545

เอกสารประกอบนิทรรศการ
"ใบบดัดที่ต่อกันใบบดัดอีสาน"

ภัณฑารักษ์
ภัณฑารักษ์
ภัณฑารักษ์

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ตัวปกสีเทา จี.ท.วัดนครราชสีมา

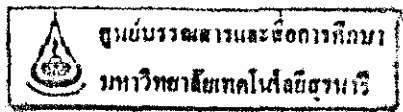
อุภินันท์นาการ

ทำไม “คนอีสาน” ในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน
 (Why was a Female Lower Garment Used as a
 Wrapper of Palm-Leaf Manuscripts in Northeast Thailand?)

“คัมภีร์ใบลานอีสาน” กับแนวการวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา
 (An Anthropological Approach to Isan Palm-Leaf Manuscripts)

สุริยา สมุทคุปต์
 พัฒนา กิติอาษา

เอกสารประกอบนิทรรศการ
 “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ในวัฒนธรรมอีสาน”
 ห้องไทยศึกษานิตน์
 สาขาวิชาศึกษาทั่วไป
 สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

DS

Call No.	568
Bib No.	H84A07.....	ส74ท69
ราคา	I 111588.....	2545
วัน เดือน ปี	2.1.0.ย. 2547.....	
เลขทะเบียน	0079772.....	

ทำไม “คนอีสาน” ในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน

Why was a Female Lower Garment Used as a Wrapper of Palm-Leaf Manuscripts in Northeast Thailand?

ผู้เขียน: สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา

พิมพ์ครั้งที่ 1: จำนวน 1,000 เล่ม

แบบปก: สุริยา สมุทคุปดี และ บริษัท สมบูรณ์การพิมพ์ จำกัด

สำหรับอ้างอิง: สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา. *ทำไม “คนอีสาน” ในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน*. นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษานิทรรศน์, สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2545.

For English Reference: Suriya Smutkupt and Pattana Kitiarsa. *Why was a Female Lower Garment Used as a Wrapper of Palm-Leaf Manuscripts in Northeast Thailand?*. Nakhon Ratchasima: Thai Studies Anthropological Collection, Institute of Social Technology, Suranaree University of Technology, 2002.

คำนำ

เอกสารประกอบวิชาการชุดนี้เป็นตัวอย่างของสไลด์การทำงานทางวิชาการของพวกเราที่ชัดเจน พวกเราพอใจและตื่นเต้นที่จะเริ่มงานด้วยการหยิบยกเอาแง่มุมหรือประเด็นทางวัฒนธรรมเล็กๆ ที่ไม่ค่อยมีใครมองเห็นและกล่าวถึงกันอย่างจริงจังในวงวิชาการ จากนั้นก็ลงมือค้นคว้า ค้นคว้าและหาหนทางอธิบายประเด็นเล็กที่ว่่านั้นจากมุมมองของเราเอง โดยใช้ความรู้ทางทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาที่มีอยู่เป็นเครื่องมือ นำทาง

“ทำไมคนอีสานในอดีตจึงใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ไบเบิล” การตั้งประเด็นคำถามลักษณะนี้เป็นการดึงความสนใจในแวดวงคัมภีร์ไบเบิลศึกษาให้หันมาสนใจประเด็นเล็กๆ น้อยๆ บางอย่างที่แฝงอยู่ในการศึกษาวิจัยคัมภีร์ไบเบิล ควบคู่ไปกับแนวการวิเคราะห์วิจัยคัมภีร์ไบเบิลกระแสหลักที่มุ่งหาความหมายจากเรื่องราว หรือข้อสันเทศต่างๆ ที่บรรจุอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์พื้นบ้านเหล่านี้ ขณะเดียวกัน พวกเราก็ถือโอกาสใช้ “ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์” เป็นวัสดุทางวัฒนธรรมหลักในการจัดแสดงนิทรรศการของห้องไทยศึกษานิตน์ในช่วงฤดูแล้งปี พ.ศ. 2545

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีที่จัดสรรงบประมาณทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจำนวนหนึ่งสำหรับการจัดนิทรรศการและงานค้นคว้าทางวิชาการชิ้นเล็กๆ ชิ้นนี้ พวกเราขอขอบพระคุณหน่วยงานต่อไปนี้ (1) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2) โครงการวิจัยการสื่อสารเพื่อชุมชนภายใต้การนำของ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ และ (3) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เปิดโอกาสให้พวกเราได้นำเสนอข้อเขียนชิ้นนี้ต่อชุมชนวิชาการและสาธารณชน ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับความช่วยเหลือทางวิชาการที่ได้

รับจาก รศ.สมหมาย เปรมจิตต์ อาจารย์สมชัย พิภสุวรรณ และเจ้าหน้าที่
ของหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา

พวกเราเพิ่มเนื้อหาบทความเรื่อง “คัมภีร์โบราณอีสานกับแนวการ
วิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา” เข้ามาในตอนท้ายเนื่องจากความเกี่ยวเนื่องกัน
ของเนื้อหา บทความนี้อาจจะช่วยให้ผู้อ่านและผู้สนใจทางวิชาการได้ศึกษา
ค้นคว้าประกอบต่อไปในอนาคต

พวกเราหวังว่าเอกสารทางวิชาการของห้องไทยศึกษานิตน์ชุดนี้
จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการทางมานุษยวิทยาของไทยและกระตุ้นความ
สนใจของสาธารณชนในการค้นคว้ารากเหง้าทางวัฒนธรรมของแต่ละ
ท้องถิ่นตามสมควร

สุรียา สมุทคุปดี

พัฒนา กิติอาษา

ฤดูร้อน 2545 โคราชบ้านเอ็ง

บทคัดย่อ

ผ้าชีนกับคัมภีร์ไบเบิลของคณีสถานในอดีตเกี่ยวข้องกับได้อย่างไร
ทำไมคณีสถานสมัยหนึ่งจึงใช้ผ้าชีนห่อคัมภีร์ไบเบิลอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งบรรจุ
เอาองค์ความรู้ทางศาสนธรรม ตำรายาโบราณ และนิทานชาดกพื้นบ้านที่
ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุ วัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมสองชิ้นมาจากต่างบริบท
กันอย่างสิ้นเชิงในโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมของคณีสถานถูกนำมาอยู่ร่วมกัน
อย่างใกล้ชิดได้อย่างไร อะไรคือวิธีคิดหรือตรรกะทางวัฒนธรรมที่อยู่
เบื้องหลังความเชื่อและประเพณีดังกล่าว ผู้เขียนตอบคำถามเหล่านี้โดย
การค้นคว้าเอกสารข้อมูลมือสองที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์วิทยากรพื้นบ้าน
และผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ไบเบิล และศึกษาภาคสนามเบื้องต้นเพื่อนำ
เสนอข้อวิเคราะห์ประกอบนิทรรศการ “ผ้าชีนห่อคัมภีร์” ของห้องไทย
ศึกษานิตทัศน์ประจำฤดูแล้ง พ.ศ. 2545

ผู้เขียนนำเสนอว่า ผ้าชีนห่อคัมภีร์ควรจะได้รับการวิเคราะห์ในแง่
ของความสิ้นเปลืองของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม การที่ผ้าชีนสามารถก้าวข้าม
พรมแดนของการแบ่งแยกระหว่างปริวิตถลทางโลกย์กับศาสนธรรมใน
บริบทของสังคมคณีสถานในอดีตนั้น สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในการค้าจุน
โลกและค้าจุนธรรมะของผู้หญิงคณีสถาน ในอดีตในลักษณะที่เกื้อกูลและ
สอดคล้องกับบทบาทของเพศชาย ผ้าชีนห่อคัมภีร์บอกว่า ผู้หญิงคณีสถาน
แสดงความปรารถนาและความใฝ่ฝันในการเข้าถึงรสพระธรรม ความ
ปรารถนาในการรู้หนังสือและอ่านออกเขียนได้ และความปรารถนาที่จะได้
รับการยอมรับ หรือมีส่วนร่วมในการทำบุญในร่มเงาของพุทธศาสนาใน
ระดับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนการเข้ามาของระบบ
การศึกษาแห่งชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองที่เน้นความสำคัญของ
รัฐทุนนิยม และกรุงเทพมหานคร

คำหลัก: ผ้าชีน คัมภีร์ไบเบิล เพศสภาพ พุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน
วัฒนธรรมคณีสถาน

Abstract

Why was a female lower garment once used as a wrapper for palm-leaf manuscripts in Northeast Thailand? As a cultural symbol, a female lower garment would never have been put in juxtaposition to a religious written manuscript. These artifacts simply belonged to two opposite cultural domains in the Thai-Lao cultural cosmology, to which the Isan people consider themselves to belong. What was the cultural logic underlying this contradiction? The authors addressed these questions by carrying out brief anthropological fieldwork in Loei, Nakhon Ratchasima, and Ubon Ratchathani areas as well as undertaking a critical review of some related literature.

It is argued in this paper that the use of female lower garments as wrappers of sacred palm-leaf manuscripts among Isan people, especially prior to the 1960s, should be interpreted from a cultural semiotic perspective. These cultural materials lend themselves as elusive, multiple significations of Isan culture in practice. They represented symbolic as well as practical expressions of Isan women's dynamic involvement in the material and religious worlds. They can be further interpreted as a prime symbolic example of the hegemonic domination of "modern Thai national literacy" over traditional cultural capital in Isan, where local women and men were severely marginalized along the path to modernization and economic development in contemporary Thailand.

Keywords: female lower garment, palm-leaf manuscript, female gender, popular Buddhism, Isan or Northeast Thailand

สารบัญ

คำนำ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ก
Abstract.....	ง
ทำไมคนอีสานในอดีตจึงใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ใบลาน.....	1
คัมภีร์ใบลานอีสานกับแนวการวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา.....	37

ทำไม “คนอีสาน”¹ ในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน (Why was a Female Lower Garment Used as a Wrapper of Palm-Leaf Manuscripts in Northeast Thailand?)²

สุริยา สมุทคุปดี
พัฒนา กิตติอาษา³

ผ้าชิ้นของผู้หญิงกับคัมภีร์ใบลานของคนอีสานในอดีตเกี่ยวข้องกันได้อย่างไรทำไมคนอีสานสมัยหนึ่งจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลานอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งบรรจุเอาองค์ความรู้ทางศาสนธรรม ตำรายาโบราณ และนิทานชาดกพื้นบ้านที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุ วัสดุทางวัฒนธรรมสองชิ้นมาจากต่างบริบทกันอย่างสิ้นเชิงในโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมของคนอีสาน และ

¹ พวกเราใช้คำว่า “คนอีสาน” หรือ “อีสาน” ในความหมายที่เป็นประติมากรรมทางการเมืองและวัฒนธรรมสมัยใหม่ (modern geopolitical and cultural construct) ของดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยสมัยใหม่อย่างถาวรในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ในที่นี้ “คนอีสาน” มีความหมายเฉพาะคนที่พูดภาษาลาว มีรากเหง้าวัฒนธรรมและชุมชนทางวัฒนธรรมในจินตนาการดั้งเดิมคล้ายคลึงกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อพยพมาจากดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เช่น กูไท ไซ้/โส้ง ไทดำ ย้อ ฯลฯ คนอีสานเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยกเว้นบางจังหวัดในเขตอีสานใต้ เช่น นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ซึ่งมีประชากรในกลุ่มชาติพันธุ์ไทโคราช เขมร ลาว และกูย/กูยอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น

² บทความนำเสนอในการเสวนาทางวิชาการ “ผู้ก้าวไกล-ผู้ก้าวธรรม: กรณีผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลานวัฒนธรรมอีสาน.” จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ห้อง 407 ชั้น 4 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2545 เวลา 13.00-15.00 น. นอกจากนี้บทความชุดนี้ยังใช้ประกอบนิทรรศการผ้าชิ้นลาวและอีสาน ซึ่งจัดแสดงที่ห้องไทยศึกษานิตยสาร อาคารสุรพัฒน์ 5 และอาคารศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นิทรรศการดังกล่าวแสดงผ้าชิ้นจำนวน 80 ผืนและ 14 ผืนตามลำดับ จัดแสดงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน 2545 ขอขอบพระคุณทางศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรที่ให้ออกาสทางวิชาการกับพวกเราทั้งสองคนเรียบร้อย การติดต่อประสานงาน และอำนวยความสะดวกของทางศูนย์ โดยเฉพาะการทำงานของนฤพนธ์ คิ้ววิเศษ และขวัญศิริ เจริญทรัพย์ ช่วยให้เรามีโอกาสเผยแพร่ข้อคิดและงานเขียนทางมานุษยวิทยาต่อชุมชนวิชาการและสาธารณชนในวงกว้างอย่างสม่ำเสมอในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ขอขอบพระคุณอาจารย์สมชัย พิกสุวรรณและเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมาที่อนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ให้ยืมคัมภีร์ใบลานจำนวนหนึ่ง และให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่พวกเราด้วยความยินดีและด้วยน้ำใจไมตรีเป็นอย่างดี

³ ผู้เขียนทั้งสองคนเป็นอาจารย์สังกัดสาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 โทรศัพท์: 044-224258 โทรสาร: 044-224206 E-mail: suriya@ccs.sut.ac.th; pattana@ccs.sut.ac.th

คนกลุ่มอื่นที่มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกัน เช่น คนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คนเมืองในล้านนา หรือคนสยามในดินแดนภาคกลาง ถูกนำมาอยู่รวมกันอย่างใกล้ชิดได้อย่างไร อะไรคือวิธีคิดหรือตรรกะทางวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลังความเชื่อและประเพณีดังกล่าว ในความเป็นจริงแล้ว ความเชื่อและประเพณีการใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์น่าจะเป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างมาก เพราะวัสดุชิ้นหนึ่งได้รับการจัดวางไว้ให้เป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ และได้รับการเก็บรักษาในปริมณฑลทางศาสนาและอำนาจของผู้ชายมาโดยตลอด ส่วนอีกชิ้นหนึ่งเป็นวัสดุและสิ่งของเครื่องใช้ทางโลกย์ เกิดจากฝีมือและแรงงานของผู้หญิง และใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มร่างกายท่อนล่างของผู้หญิง เมื่อพิจารณาจากแนวคิดวิเคราะห์เชิงโครงสร้างนิยม (structuralism) และสัญลักษณ์นิยม (symbolism) ของนักมานุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียงในวงวิชาการนานาชาติหลายท่าน เช่น Levi-Strauss (1963, 1969); Douglas (1966); และ Turner (1967) ผ้าชิ้นกับคัมภีร์โบราณไม่น่าจะไปด้วยกันได้ในทางทฤษฎี แต่ทำไมคนอีสานในอดีตจึงคิดและทำในสิ่งที่แย้งกับความเชื่อและโลกทัศน์ในวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งยังไปกันไม่อยู่ได้กับแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาบางสายสกุล ความเชื่อและประเพณีดังกล่าวมีตรรกะหรือเบื้องหน้าเบื้องหลังอย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นประเด็นสำคัญที่พวกเราพยายามจะอธิบายในบทความชิ้นนี้

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์”

พวกเราพิจารณาความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการใช้ “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์” ของชาวอีสานในอดีตเป็นกรณีศึกษาติดตามความเคลื่อนไหวของแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาร่วมสมัย และพลวัตของวิธีคิด แนวปฏิบัติ และความเชื่อบางอย่างของคนอีสานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง หรือเพศสภาวะ (gender) แน่นอนว่า ความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และบทบาทของคัมภีร์ไบเบิลในวัฒนธรรมศาสนา และการเรียนรู้หนังสือของคนอีสานได้ลดน้อยถอยลงไปอย่างน่าใจหาย ธรรมเนียมการใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ก็แทบจะเรียกได้ว่าเป็นอดีตไปแล้ว ทุกวันนี้ เรามักจะพบเห็นผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ได้ในสภาพที่ทรุดโทรม ขาดวินเกรอะกรังไปด้วยฝุ่นและหยากไย่ตามตู้คัมภีร์ไม้ในวัดเก่าแก่ทั้งในเขตเมือง และชนบทของภาคอีสานเท่านั้น เราจากด้าวได้ว่า ความเชื่อและแนวปฏิบัติในการใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์กำลังจะเลือนหายไปจากความทรงจำและจินตนาการของคนอีสาน โดยเฉพาะคนอีสานรุ่นใหม่ไปเสียแล้ว การเข้ามาของการศึกษาแผนใหม่ วัฒนธรรมภาษาไทยภาคกลาง และความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ลดบทบาทและความสำคัญของวัด พระภิกษุสงฆ์ และองค์ความรู้ด้านภาษา ศาสนาธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของอีสานในคัมภีร์ไบเบิลลงจนแทบจะหมดความสำคัญไปเลย อักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย (ตัวภาษาเขียนของภาษาลาว-อีสาน) และความรู้ด้านศาสนธรรม วรรณคดีและอื่นๆ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางกำลังจะกลายเป็นอดีต ความวิตกกังวลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับ “คัมภีร์ไบเบิลอีสาน” ของบรรดานักวิชาการ พระภิกษุสงฆ์ ปราชญ์พื้นบ้าน และผู้นำจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่างๆ ทั่วภาคอีสานที่จังหวัดมหาสารคาม เมื่อเดือนกันยายน 2544 ที่ผ่านมา⁴

ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์เป็นวัฒนธรรมที่กำลังจะตายเช่นเดียวกับความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิลและตัวอักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทยน้อย

⁴ การประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ไบเบิลที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวัตพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

ในสังคมอิสานและสังคมไทยสมัยใหม่ พวกเรากล่าวว่า อดีตที่กำลังจะตาย หรือที่กำลังจะกลายเป็นความทรงจำดังกล่าวนั้น บอกอะไรกับเราได้บ้างในทางวิชาการ พวกเราตระหนักดีว่า การหยิบยกเอากรณีผ้าขึ้นห่อคัมภีร์มาพิจารณานั้น เป็นการหยิบยกเอาประเด็นที่อยู่ในตำแหน่งชายขอบ (marginal position) มากๆ ในการศึกษาความหมายทางสังคมวัฒนธรรมของคัมภีร์ไบเบิล นักวิชาการที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลจำนวนมากให้ความสนใจกับการอ่านความหมาย ค้นหาค้นคว้าความรู้ โลกทัศน์ วิถีชีวิต และคติความเชื่อต่างๆ จากตัวบทในคัมภีร์ไบเบิล หลายท่านก็อ่านหรือปริวรรตคัมภีร์ไบเบิลเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่เป็นแหล่งข้อมูลต่อไป หลายท่านก็ให้ความสำคัญกับการจัดหมวดหมู่ รวบรวม และอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (โปรดดู โครงการปริญญาเอกโทศึกษา 2544; จารุวรรณ ธรรมวัตร 2544; จารุวรรณ ธรรมวัตรและวิไลวรรณ ศรีโทหาญ 2544; นฤมล ปิยวิทย์และคุณช่วย ปิยวิทย์ 2544; บุญเรือง คัชมาย์ 2543; บุญสม ยอดมาลี 2544; บำเพ็ญ ณ อุบล 2544; ภูมิจิต เรืองเดช 2544; สมหมาย เปรมจิตต์ 2544; สุภณ สมจิตศรีปัญญา 2544; สุรจิตต์ จันทร์สาขา 2544; อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและคณะ 2539; อุดม บัวศรี 2544) แต่พวกเรากลับสนใจประเด็นเล็กๆ เกี่ยวกับความเชื่อและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ผ้าขึ้นห่อคัมภีร์ และพยายามอธิบายนัยทางวิชาการและความหมายของกรณีเฉพาะ หรือประเด็นปัญหาเล็กๆ ดังกล่าว

พวกเรามีเหตุผลสำคัญ 2 ประการในการหยิบยกเอาประเด็นปัญหาเล็กๆ เรื่อง “ผ้าขึ้นห่อคัมภีร์” มาพิจารณาในบทความนี้ กล่าวคือ ประการแรก พวกเรามองเห็นว่า ผ้าขึ้นห่อคัมภีร์จะช่วยให้เรามองเห็นข้อจำกัดของแนวการวิเคราะห์ทางทฤษฎีมานุษยวิทยาบางสายสกุล และสามารถช่วยให้พวกเราหาหนทางที่จะหาทางออกให้กับข้อจำกัดดังกล่าวนี้

ถ้าเราพิจารณาในเชิงสัญลักษณ์ ผ้าชิ้นเป็นตัวแทนเพศหญิง ส่วนกัมภีร์ทางศาสนาเป็นตัวแทนที่ผูกพันกับอำนาจและความเชี่ยวชาญของเพศชาย ตามตรรกะข้างต้นทั้งสองอย่างไม่น่าจะมาอยู่รวมกันได้ในตู้กัมภีร์ในวัด เพราะในระดับสัญลักษณ์ ทั้งสองอย่างน่าจะเป็นข้อห้าม (taboo) แต่ในทางปฏิบัติทั้งสองอย่างมาอยู่ด้วยกันได้อย่างลงตัวอย่างน้อยก็ในวัฒนธรรมอิสาน แล้วเราจะอธิบายตรงนี้ว่าอย่างไร พวกเราเห็นว่า การอธิบายว่าความเชื่อและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ว่าเป็นข้อยกเว้นพิเศษเฉพาะกรณีไม่น่าจะเป็นการแก้ปัญหในระดับทฤษฎีได้

ประการที่สอง พวกเราเชื่อว่า กรณีผ้าชิ้นห่อกัมภีร์จะเป็นกรณีตัวอย่างเฉพาะเจาะจง ทั้งสถานที่และกาลเวลา ที่ช่วยให้ทำความเข้าใจเพศภาวะในวัฒนธรรมอิสานตามสภาพความเป็นจริงในช่วงเวลาหนึ่ง ผ้าชิ้นที่ถูกนำมาใช้ห่อกัมภีร์น่าจะเป็น “สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม” (cultural signifier) อันหนึ่งที่สั่นไหว ทับซ้อน และมีพลังในการอธิบายความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของหญิง-ชายในบริบทของวัฒนธรรมอิสานได้อย่างน่าสนใจ ผ้าชิ้นห่อกัมภีร์บอกว่า ผู้หญิงกับผู้ชายในสังคมอิสานในอดีตไม่ได้มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระนาบดิ่ง หรือการแบ่งแยกบทบาททางเพศแบบเบ็ดเสร็จและตายตัว

แนวคิดทางทฤษฎีสัญลักษณ์นิยมและโครงสร้างนิยม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากผลงานของ Douglas (1966); Levi-Strauss (1963; 1969); และ Turner (1967) ผ้าชิ้นแม้จะเป็นผ้าชิ้นที่ทอใหม่และยังไม่ได้ใช้นุ่งห่มก็ไม่ควรจะเข้ามาอยู่ในปริมณฑลของความศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างใกล้ชิดและแนบแน่นในลักษณะของการนำมาใช้เป็นผ้าห่อกัมภีร์ เพราะเป็นวัสดุทางวัฒนธรรมที่ถูกผลิตขึ้นอยู่ในปริมณฑลที่ตรงข้ามกัน ไปด้วยกันไม่ได้ในเชิงโครงสร้างและวิธีคิด แต่ในความเป็นจริง คนอิสานได้สร้างข้อยกเว้น

หรือกฎเกณฑ์พิเศษขึ้น โดยการอนุญาตให้ทำได้ เพราะผู้หญิงบวชเรียน สืบทอดพระศาสนาไม่ได้ การทำงานฝีมือที่ดีที่สุดและงดงามที่สุดอาจจะ เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้หญิงได้บุญได้กุศลตามความเชื่อทางพุทธ ศาสนาแบบพื้นบ้าน พวกเราคิดว่า การตีความแบบสัญลักษณ์นิยมและ โครงสร้างนิยมนั้นหยุดนิ่ง ตายตัวและคงที่เกินไป กำหนดตัวสัญลักษณ์กับ ความหมายทางวัฒนธรรมค่อนข้างจะเป็นสากลนิยม มีขอบเขตกว้างขวาง และอธิบายความเฉพาเจาะจงของพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้จำกัด

สมมติว่าเราพิจารณา “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์” แบบโครงสร้างหน้าที่นิยม เราจะได้ความหมายทางวัฒนธรรมของความเชื่อและแนวปฏิบัติที่ว่าอย่างไร จะเกิดปัญหาทางทฤษฎีขึ้นหรือไม่ ในอดีต ข้อเสนอหลักทางวิชาการเกี่ยวกับ บทบาททางเพศในสังคมไทย รวมทั้งสังคมอีสานส่วนใหญ่เริ่มต้นด้วยการนำเสนอความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของทั้งสองเพศในสังคม บทบาท ทางวัฒนธรรมมักจะได้รับการแบ่งแยกอย่างชัดเจน แต่ก็มีกลไกทางความเชื่อ ทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่างๆ ในสังคมคอยช่วย สร้างความกลม่อมและสร้างความสมดุลย์ระหว่างเพศ ถึงกระนั้นก็ตาม นักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมักจะมีแนวโน้ม พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิง-ชายในสังคมไทยแบบแยกขั้ว แยกบทบาททางเพศออกจากกัน และแยกบทบาททางสังคมดังกล่าวออก จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม ผลที่ได้มักจะออกมา ในลักษณะที่ว่า ชายไทยมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมืองและ ราชการ ส่วนหญิงไทยอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนและมีบทบาทสำคัญใน กิจกรรมการผลิต ทั้งในครัวเรือนและสังคม ยกตัวอย่าง เช่น งานศึกษาของ Kirsch (1982, 1985) ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงอาจจะตรงข้าม หรือมี รายละเอียดที่ซับซ้อนและเฉพาเจาะจงมากกว่าการสรุปรวบยอดข้างต้น

ในสังคมไทยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ทั้งลูกผู้ชายและลูกผู้หญิงจำนวนมาก เช่น นักมวย หนุมสาวโรงงาน โสเภณี ฯลฯ ต่างก็ดิ้นรนหางานและหาเงินเพื่อปากท้องของตนเองและครอบครัวด้วยกันทั้งสิ้น

โดยทั่วไป การพิจารณาความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและอะลุ่มอล่วยแบบลงตัวในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหญิง-ชายน่าจะเป็นคำตอบที่มีเหตุมีผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของการให้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของผู้หญิงในการค้าเงินโลกและค้าเงินธรรมชาติ หรือการปฏิบัติธรรมของผู้ชายมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาก็คือ สัญญาทางวัฒนธรรมชุดเดียวกันนี้ (ผ้าชิ้นกับคัมภีร์) ถ้ามองหาความหมายที่แตกต่างกันออกไปจะได้หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเรามองว่าสัญลักษณ์ชุดนี้เป็นตัวแทนการครอบงำทางอุดมการณ์ที่เพศชายมีเหนือเพศหญิงในสังคมไทย โดยการใช้ความเชื่อและประเพณีทางศาสนาเป็นเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่สำคัญ นักวิชาการในสายสกุลเศรษฐศาสตร์การเมือง มาร์กซิสม์ และเฟมินิสม์ ส่วนใหญ่จะอธิบายเพศสภาวะในสังคมไทย โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจพิจารณาบทบาทหญิงชายในลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ขูดรีดมองพุทธศาสนาและอุดมการณ์รัฐเป็นตัวแทนของเพศชายในการเอารัดเอาเปรียบเพศหญิง โดยพิจารณาเชื่อมโยงให้เห็นว่าโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของประเทศในยุคของการพัฒนาระยะ 30-40 ปีที่ผ่านมาได้มีส่วนทำให้การเอารัดเอาเปรียบหรือกดขี่ทางเพศรุนแรงมากขึ้น ผู้หญิงอาจจะมีการศึกษาสูงขึ้น มีโอกาสทางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้น และมีบทบาทความรับผิดชอบทางสังคมมากขึ้น แต่ยังคงเป็นฝ่ายถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะผู้หญิงชนบท ผู้หญิงชนกลุ่มน้อย ผู้หญิงชายขอบ แรงงานรับจ้างไร้ฝีมือ ฯลฯ (โปรดดูงานของ Khin Thitsa 1980; Pasuk Phongpaichit 1982; Suchada Thaweessit 2000)

ในกรณีนี้ สัญลักษณ์ ศิวรักษ์สรูปไ้ไว้อย่างชัดเจนเลยว่า วัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของผู้ชายเอาเปรียบผู้หญิง ทั้งในทางอุดมการณ์ เศรษฐกิจการเมืองและสังคม สอนให้คนสยบยอมต่ออำนาจและขาดความกล้าหาญทางจริยธรรม⁵

พวกเราจะแก้ปัญหามุมมองทางทฤษฎีที่หลากหลายเหล่านี้อย่างไรจะเลือกนำเสนอผ้าชิ้นห่อคัมภีร์จากกรอบแนวคิดทฤษฎีอะไร อย่างไร และทำไมทางเลือกทางทฤษฎีมีหลายทาง แต่พวกเราจะทดลองเลือกนำเสนอผ้าห่อคัมภีร์ตามแนวสัจนิยมทางวัฒนธรรม (cultural semiotics) โดยเฉพาะการเน้นตรงที่ว่า สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมใดๆ (cultural sign) มีพลวัตของความเคลื่อนไหว ทับซ้อน และความหลากหลายของความหมายที่เป็นไปได้หลายทาง ดังที่ปรากฏในงานเขียนหลายชิ้นของ Bakhtin (1981; 1984) แนวการวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาจากงานของนักภาษาศาสตร์ Saussure (1966) ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดที่เป็นรากฐานสำคัญของการวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางภาษาดังกล่าวไว้ว่า สัญลักษณ์ทางภาษาใดๆ จะต้องประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ความคิดหรือความหมาย (concept/ signified) กับเสียงที่ใช้สื่อความคิดหรือตัวหมายถึง (sound-image/signifier) ทั้ง 2 ส่วนนี้จะจับคู่กันโดยบังเอิญ ชุมชนของผู้ใช้ภาษาเท่านั้นที่จะกำหนดว่าเสียงใดหมายถึงอะไร แต่การกำหนดดังกล่าวก็ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว การใช้ความบังเอิญในการอธิบายความหมายของชุดสัญลักษณ์ทางภาษาข้างต้นทำให้นักทฤษฎีรุ่นหลังได้ขยายความต่อว่า สัญลักษณ์ทางภาษาหรือปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมโดยอมมีความเคลื่อนไหวของความหมายอยู่ในตัว คำหนึ่งหรือสิ่งหนึ่งอาจมีความหมายได้หลายอย่างในต่าง

⁵ สัญลักษณ์ ศิวรักษ์. "คำบรรยายเรื่อง จริยธรรม-จริยศาสตร์สำหรับนักศึกษาเทคโนโลยี" ราชวิทยาลัยฯ. ภาคการศึกษาที่ 3/2544. สาขาวิชาศึกษาทั่วไป, สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 18 มกราคม 2545. (สมุดบันทึกของพัฒนา กิติอาษา).

สถานที่และกาลเวลาถิ่น ที่สำคัญ ความหมายมักจะขึ้นอยู่กับผู้รับสาร ผู้ฟัง ผู้ชมหรือผู้อ่านสัญลักษณ์นั้นจะตีความหมายออกมาว่าอย่างไร การวิเคราะห์สัญลักษณ์นี้จะปฏิเสธการถ้อยมั่นยึดมั่นแบบตายตัวของความหมายระหว่างตัวความหมาย (signified) กับตัวหมายถึง (signifier) มีความเป็นไปได้หลายทางและหลายแง่มุมที่ทั้งคู่จะเลื่อนไหลมาประสานสอดคล้องกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมองการจับคู่ระหว่างตัวความหมายกับตัวหมายถึงนั้นอย่างไร จากแง่มุมไหน เวลาใดและด้วยจุดยืนอย่างไร นอกจากนั้น การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์จะเน้นความสำคัญที่ความเลื่อนไหล ทับซ้อนและเฉพาเจาะจงเป็นรายกรณีและช่วงเวลามากเป็นพิเศษ พวกเรามองที่ความเป็นไปได้ของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลและเต็มไปด้วยการต่อรองและสร้างสรรค์ของคนในสังคม ความเชื่อและประเพณีย่อมมีข้อยกเว้นเพราะทั้งคู่ต่างก็มีมิติที่เลื่อนไหลอยู่ในตัว ขึ้นอยู่กับว่าจะถูกคนผู้เป็นเจ้าของให้ความหมายมันว่าอย่างไร จะจัดวางมันไว้ที่ตรงไหน เข้าคู่กับอะไร ผ่าซิ่นกับคัมภีร์ไบเบิลอันศักดิ์สิทธิ์ย่อมมีวันที่จะพบกันได้ เพราะทั้งสองอย่างไม่ใช่เดินทางที่เหินห่าง หรือแตกต่างแยกขาดจากกันและกันเป็นเส้นขนานตลอดไป

เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเราเชื่อว่า นักวิชาการหรือผู้อ่านสัญลักษณ์แต่ละคน น่าจะมีหลายวิธี หลายแนวทาง และหลายความหมายที่สามารถผลิตได้จากการอ่าน/ทำความเข้าใจสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผ่าซิ่นห่อคัมภีร์ การตีความหมายและวิธีการอ่านที่พวกเรานำเสนอในที่นี้เป็นเพียงตัวเลือกอันหนึ่งเท่านั้น พวกเรามองเห็นในเงื่อนไฉเฉพาอันหนึ่งและเชื่อว่าความหมายต่อไปนี้สอดคล้องกับข้อมูล เรื่องเล่า และสิ่งที่พวกเราคิดอยู่ในใจ กล่าวคือ “ผ่าซิ่นห่อคัมภีร์” สำหรับพวกเราแล้ว บอกถึงร่องรอยวิธีคิดและความทรงจำเกี่ยวกับ “ความเชื่อและประเพณีที่ไม่น่าจะเป็นไปได้”

ในวัฒนธรรมอีสาน ขณะเดียวกันก็บอกถึงการให้ความสำคัญกับความรู้หนังสือและผู้รู้ในวัฒนธรรมอีสานยุคหน้าก่อนจะถูกกลืนด้วยระบบการศึกษาแห่งชาติและวัฒนธรรมราชการไทย ส่วนกรณีปัญหาแนวทางการวิเคราะห์ทางทฤษฎีนั้น พวกเรานำเสนอว่า เราจะต้องพิจารณาให้เฉพาะเจาะจง เป็นรายกรณี และเน้นความสำคัญของเงื่อนไขของสถานที่เวลา พังเหตุผลและทำความเข้าใจวิธีคิดของผู้คนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นสำคัญ ไม่ใช่การค้นหากาพรหมหรือข้อสรุปรวมที่เป็นหลักการทั่วไปของวัฒนธรรม การห่อแก้วด้วยผ้าขี้ในวัฒนธรรมอีสานหรือวัฒนธรรมใกล้เคียง

“ห่อแก้วด้วยผ้าขี้” ในวัฒนธรรมอีสาน

พวกเราคิดว่า หนทางหนึ่งที่จะทำความเข้าใจความสำคัญของแก้วกักรึไบลานในสังคมอีสาน โดยเฉพาะยุคก่อนหน้าการปฏิรูปหัวเมืองและการจัดการศึกษาพื้นฐานแห่งชาติในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ก็คือ เราควรระดมว่าแก้วกักรึไบลานคือ “หนังสือของคนอีสานในอดีต” หนังสือเหล่านี้ต้องการการดูแลรักษาด้วยความเชื่อและข้อปฏิบัติพิเศษ เพราะวัสดุที่ใช้เป็นวัสดุธรรมชาติ เปราะบางและไม่คงทน นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่บรรจุไว้ในหนังสือเหล่านี้มีความพิเศษอยู่ในตัวเอง คนที่จะเขียน อ่าน หรือใช้ประโยชน์จากหนังสือเหล่านี้ได้มีเฉพาะคนที่รู้หนังสือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ เจ้านาย และผู้ชายที่ได้มีโอกาสบวชเรียน ดังนั้น แก้วกักรึไบลานแท้ที่จริงก็คือหนังสือของคนอีสานและคนไทยในยุคสมัยก่อนหน้าอิทธิพลของเทคโนโลยีสิ่งพิมพ์สมัยใหม่ ส่วนผ้าห่อ โดยเฉพาะผ้าขี้ที่ผู้หญิงทอให้มัดหรือปราชญ์ผู้รู้ใช้ห่อแก้วกักรึไบลานอาจเปรียบเทียบกับเครื่องห่อหุ้มปกหนังสือพลาสติกเคลือบปกหนังสือ หรือวัสดุอื่นๆ ที่ช่วยรักษาตัวหนังสือสมัยใหม่ให้คงทน เก็บรักษาไว้อ่านหรือใช้ประโยชน์ได้นานๆ สิ่งต่างกันอย่างก็คือ

วัสดุที่ให้ห่อปกหรือเคลือบปกหนังสือสิ่งพิมพ์สมัยใหม่ไม่ได้มีความเชื่อ ประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งบทบาททางเพศเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ในขณะที่ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์เป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออกเลยระหว่างตัวบทที่ศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์กับผ้าชิ้นหรือผ้าทอฝีมือของผู้หญิงอีสาน ซึ่งอาศัย ขั้นตอนหรือกระบวนการทางพิธีกรรมในการเชื่อมโยงระหว่างวัสดุทาง วัฒนธรรมดั้งเดิม 2 ชั้นนี้เข้าด้วยกัน

คัมภีร์ใบลานเป็นตัวอย่างชิ้นสำคัญของวัฒนธรรมการรู้หนังสือในอดีต ซึ่งผู้คนใช้อักษรหรือภาษาเขียนจารเรื่องราวต่างๆ โดยเฉพาะบทสวดใน พิธีกรรมทางศาสนา ดำนันทินทานชาดก ตำรายา ฯลฯ ลงในใบลาน คัมภีร์ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้ในการเรียนการสอนที่วัด เก็บรักษาไว้ที่วัด และใช้ประโยชน์ในพิธีกรรมต่างๆ ยกเว้นเฉพาะกรณีของหมอธรรม หมอสวด หมอยา หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมีความรู้สามารถอ่านและใช้ประโยชน์จาก คัมภีร์ใบลานได้ คนกลุ่มนี้จะมีใบลานจำนวนหนึ่งอยู่ในครอบครองดูแล ของตนเองที่บ้าน ดังนั้น คัมภีร์ใบลานจึงมีอยู่เป็นจำนวนมากหาสาค กระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน คัมภีร์ใบลาน อีกส่วนหนึ่งก็อยู่ในการครอบครองของปราชญ์ผู้รู้ ข้าราชการที่สืบเชื้อสาย มาจากเจ้านายอีสานดั้งเดิม หมอธรรม หมอยา หรือผู้เชี่ยวชาญประเพณีและ วัฒนธรรมพื้นบ้านของอีสานจำนวนมาก แน่แน่นอนว่า คัมภีร์ใบลานเหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งการจาร การอ่าน และการศึกษา เล่าเรียน เพราะผู้หญิงอีสานในอดีตยังไม่สามารถบวชเรียนได้ ดังนั้นการรู้ หนังสือของผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงอีสานจึงมีข้อจำกัดค่อนข้างมาก (โปรดดู สมชาย นิลอาทิ 2544)

สุรจิตต์ จันทรสาขา (2544) อธิบาย “คำว่า คัมภีร์ หมายถึง หนังสือ หรือตำราที่สำคัญ เช่น คัมภีร์เกี่ยวกับศาสนา คัมภีร์เกี่ยวกับโหราศาสตร์

กัมภีร์เกี่ยวกับสมุนไพรรหรือตำราแพทย์ เป็นต้น แต่ในภาคอีสาน นอกจากจะใช้ใบลานสำหรับเขียนเป็นกัมภีร์หรือตำราแล้ว ยังใช้ใบลานสำหรับเขียนหรือบันทึกเป็นเอกสารสำคัญอื่นๆ อีกด้วย ...แยกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. หนังสือผูก จะจารึกลงในใบลานขนาดยาวที่สุดประมาณ 50-60 เซนติเมตร มีเชือกร้อยกึ่งกลาง ส่วนมากจะจารึกเรื่องราวคำสั่งสอนในทางพุทธศาสนา ชาดก กลอนลำหรือวรรณกรรม จะจารึกด้วยตัวอักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย

2. หนังสือก้อม [หรือหนังสือเจียง] จะจารึกในใบลานขนาดสั้นยาวประมาณ 25 เซนติเมตร มีเชือกร้อยกึ่งกลางใบลาน ส่วนมากจะจารึกประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ตำรายา คาถาอาคม บายศรีสู่ขวัญ กฎหมาย และประเพณี ฯลฯ จะจารึกด้วยอักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย

3. แผ่นใบลานจารึก จะจารึกลงในใบลานขนาดสั้นประมาณ 20-30 เซนติเมตร จำนวนไม่มาก เช่น แผ่นเดียว หรือหลายแผ่น เช่น การสร้างพระพุทธรูป พัทธสีมามักจะฝังไว้ในหลุมที่ฝังลูกนิมิตจะจารึกเป็นอักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย หรือจารึกเป็นใบเกิด (สูติบัตร) หรือจารึกคาถาอาคมสวามีศรีษะในเมื่อจะทำพิธีให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์

4. บั้งจุ่ม ใบลานอีสานมักจะเก็บรวบรวมไว้ในกระบอกไม้ไผ่ มีกระบอกไม้ไผ่เป็นฝาปิดมิดชิดวางสุ่มกันไว้ ซึ่งจะเรียกว่า บั้งจุ่ม...” (สุรจิตต์ จันทรสาขา 2544:1)

บำเพ็ญ ฦ อุบล อดีตข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ผู้สืบเชื้อสายของเจ้านายเมืองอุบลราชธานีและให้ความสนใจกับการอนุรักษ์กัมภีร์ใบลานอีสาน ได้อธิบายถึงตัวอักษรดั้งเดิมที่ใช้ในการจารใบลานว่า ประกอบด้วยอักษร 3 หมวด คือ

(1) อักษรขอม คือใช้ภาษาขอมหรือหนังสือเขมร...อักษรประเภทนี้ใช้จารึกในใบลานเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนามีพระไตรปิฎก พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา พระสูตร พระวินัย พระธรรมบท และบทสวดต่างๆ และใช้เขียนเวทย์มนต์คาถาต่างๆ ผู้ที่ศึกษาจะต้องเข้าไปบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร แล้วศึกษาเล่าเรียนหนังสือเหล่านี้ให้แตกฉาน สามารถใช้อ่านเขียนท่องบทได้ทุกบทได้ทุกทาง

(2) อักษรธรรม คือตัวหนังสือที่ใช้จารึกเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับอักษรขอม ...เป็นอักษรที่เรียนและศึกษายาก นอกจากผู้ที่สนใจและเข้าบวชเรียนแล้วน้อยคนจะอ่านได้เพราะมีวิธีเล่าเรียนมีขั้นตอนและการผสมอักษรยากมาก...

(3) อักษรไทยน้อย เป็นอักษรชนิดหนึ่งที่ใช้เขียนหรือจารึกไว้ในใบลานถึงเรื่องนิทาน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เพื่อให้เป็นที่แพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปที่จะได้เล่าเรียนมีความรู้พอสมควร ไม่ถึงกับเป็นอาจารย์หรือบัณฑิต เป็นอักษรที่นิยมเล่าเรียนอีกอย่างหนึ่งในสมัยโบราณของอีสาน หนังสือเหล่านี้ยังพอมีให้เป็น[sic]ได้ แต่ไม่มีใครสนใจเพราะถือว่าเป็นหนังสือที่ตายไปแล้ว คนรุ่นใหม่ของอีสานอ่านหนังสือทั้งสามหมู่เหล่านี้ไม่ได้แล้ว เพราะเรามีหนังสือไทยเรียนกันและได้รับนับถือว่าเป็นผู้มีความรู้ถึงขั้นปริญญาสาขาต่างๆ เป็นพระมหาเปรียญ หนังสือเก่าจึงถูกทอดทิ้งไป...” (บำเพ็ญ ณ อุบล 2544:1-2)

ผู้หญิงอีสานเข้าไปเกี่ยวข้องกับคัมภีร์ใบลานหรือหนังสือใบลานหรือไม่ อย่างไร คำตอบก็คือ เกี่ยวข้องด้วยในเงื่อนไขที่เฉพาะเจาะจงอย่างยิ่ง นั่นคือ เป็นผู้ฟัง ร่วมทำบุญโดยการสร้างคัมภีร์ถวายเป็นพุทธบูชา และทานผ้าทอหรือ “ผ้ามัดหมี่” (โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับผ้าทอและผ้ามัดหมี่อีสานในทรงพันธ์ วรรณมาศ 2534) เพื่อใช้ในการห่อคัมภีร์ถวายเป็นพุทธบูชา ข้อมูลจากการสำรวจ

คัมภีร์ไบเบิลอย่างคร่าวๆ ในเขต 7 จังหวัดภาคอีสาน (นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด นครพนม และขอนแก่น)ของสมชัย พิกสุวรรณ และคณะจากหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530-2534 สามารถรวบรวมคัมภีร์ไบเบิลได้มากกว่า 2,500 มัด ในจำนวนนี้มีคัมภีร์ที่ห่อด้วยผ้าชิ้นมากกว่า 500 มัด ส่วนที่เหลือห่อด้วยผ้าทอประเภทอื่น เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง หรือเก็บไว้ในหีบหรือกล่องไม้สลัก คัมภีร์ไบเบิลที่พบในเขตจังหวัดศรีสะเกษและร้อยเอ็ดส่วนใหญ่จะถูกห่อด้วยผ้าชิ้นและเก็บไว้ในสภาพเรียบร้อยและคงทนถาวรพอสมควร ผู้เชี่ยวชาญด้านเอกสารโบราณและตัวอักษรพื้นบ้านอีสานท่านนี้ตั้งข้อสังเกตว่าคัมภีร์ไบเบิลในเขตจังหวัดนครพนมและอุบลราชธานีน่าจะมีผ้าชิ้นห่อและเก็บรักษาไว้ในสภาพที่ดีกว่าท้องถิ่นอื่นๆ ของภาคอีสาน เพราะทั้ง 2 จังหวัดได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และศิลปวัฒนธรรมของอีสาน และหัวเมืองลาวภาคใต้อีกด้วย^๑

ที่หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา ก็มีรายงานการเก็บรวบรวมและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ไบเบิลซึ่งได้เก็บรักษาไว้ “...จำนวน 6,549 ผูก และสมุดไทยอีก 18 เล่ม... เนื้อเรื่องที่จดบันทึกไว้ในเอกสารโบราณเหล่านี้มีหลากหลายสาขาวิชา เช่นเดียวกับวรรณกรรมประเภทหนังสือ ก็เป็นเรื่องราวในสังคมชาวอีสานในอดีต เช่น กฎหมายโบราณ จดหมายเหตุ ตำนานต่างๆ คำราต่างๆ เช่น คำรานวดแผนโบราณ มีรูปภาพประกอบ คำราโหราศาสตร์ คำราเวชศาสตร์ เช่น จำพวกยาสมุนไพรพื้นบ้าน หมวดยรรณคดี หมวดพงศาวดารวรรณคดีก็มีนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก นิทานอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา และประเภทกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์

^๑ สัมภาษณ์สมชัย พิกสุวรรณ เจ้าหน้าที่ประจำหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์โดยสุริยา สมุทกุลปี. 13, 15 กุมภาพันธ์ 2545.

โลกศาสตร์ ฯลฯ อักษรที่ใช้บันทึกเท่าที่มีอยู่ในหอสมุดฯ นครราชสีมา ในปัจจุบันนี้มี 5 ตัวอักษรคือ อักษรธรรมอีสาน มีมากเป็นอันดับหนึ่ง ประมาณ 50-60% หรือประมาณ 3,000 กว่าผูกหรือเรื่อง อักษรขอมรองลงมาเป็น อันดับสอง ประมาณ 20% หรือประมาณ 2,000 กว่าผูก อักษรลาวหรือ ไทยน้อย ประมาณ 15% หรือประมาณ 1,500 กว่าผูก ส่วนที่เป็นอักษรไทย แต่เขียนด้วยอักษรวิเชียรมาศ ประมาณ 100 ผูก สมุดไทยส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ด้วยลายลักษณ์อักษรไทยและอักษรขอม อักษรธรรมล้านนามีประมาณ 2-3 ผูก...” (สมชัย พิกสุวรรณ. มปป.)

ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญของหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมาข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การใช้ผ้าทอมือของผู้หญิงอีสานในอดีต โดยเฉพาะผ้าชิ้น สำหรับห่อคัมภีร์ใบลานเป็นธรรมเนียมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมอีสานดั้งเดิม ความนิยมดังกล่าวได้กลายมาเป็นตำนานพื้นบ้านที่คนอีสานรุ่นเก่าที่มีประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวข้องกับการบวชเรียนและใช้ประโยชน์จากคัมภีร์ใบลานจดจำและเข้าถึงความหมายอย่างจับใจหลายสำนวน เช่น “ทานกล้วยได้เป็นเศรษฐี ทานผ้ามัดหมี่ได้เป็นพระเจ้า”⁷ “ใฝ่อยากเป็นปราชญ์ให้แก่ผ้าชิ้น”⁸ หรือ “ใฝ่อยากเป็นปราชญ์ให้ไปแก่ชิ้นในวัด” เป็นต้น ถ้าพิจารณาสำนวนพื้นบ้านเหล่านี้นอกบริบททางวัฒนธรรมและใช้เป็นคำพูดในชีวิตประจำวันก็จะได้ความหมายที่เป็น

⁷ บำเพ็ญ ณ อุบล. ถ่าอภิปรายเรื่อง “โลกทัศน์จากคัมภีร์ใบลานอีสาน: ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของคนอีสาน.” ในการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยงานข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. (จากสมุดบันทึกของพัฒนา กิติอาษา)

⁸ บุญเรือง คัมภีร์. ถ่าอภิปรายในการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยงานข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. (จากสมุดบันทึกของพัฒนา กิติอาษา)

ปริศนาธรรมกึ่งตะลึงตะลึงขบขัน เพราะคำว่า “แก้ซิ่น” แปลอีกอย่างว่าเป็นการแก้ผ้าซิ่นหรือถอดผ้าของผู้หญิงในวัด ซึ่งเป็นข้อห้ามที่ผิดศีลธรรมอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม สำนักพันบ้านเหล่านี้บ่งบอกถึงความแพร่หลายของการใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ไบเบิลอย่างชัดเจน จนกล่าวได้ทั่วไปเลยว่า คัมภีร์ไบเบิลในอีสานส่วนใหญ่มักจะถูกห่อด้วยผ้าซิ่น ซึ่งมาจากฝีมือการทอของผู้หญิง ขณะเดียวกัน สำนักพันบ้านเหล่านี้ก็บ่งบอกความสัมพันธ์ของคนทั้งสองเพศที่มีต่อคัมภีร์ไบเบิลด้วย โดยเฉพาะในแง่ที่ว่าผู้ชายสามารถบวชเป็นพระ มีโอกาสบวชเรียนศึกษาหาความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์ไบเบิลต่างๆ ได้ ส่วนผู้หญิงไม่ได้รับโอกาสเช่นนั้น แต่สามารถใช้ฝีมือและความสามารถในการทอผ้าของตน รวมทั้งจิตใจที่เป็นกุศลบริจาคทรัพย์และทานผ้าทอของตนเองเพื่อสร้างคัมภีร์ไบเบิลและดูแลคัมภีร์โดยการทานผ้าซิ่นและผ้าทออื่นๆ ให้กับวัดเพื่อใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์

สมชาย นิลอาธิ (2544:6-7) ได้อธิบายความเชื่อเกี่ยวกับหนังสือไบเบิลและการใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ในภาคอีสานอย่างละเอียดว่า

“...ชาวอีสานในอดีตเชื่อว่า ทั้งหนังสือไบเบิลผูกและไบเบิลก้อมเป็นเอกสารศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้มีข้อกำหนดพฤติกรรมกรกระทำต่างๆ เกี่ยวกับหนังสือไบเบิล ทั้งในแง่ที่ต้องปฏิบัติและข้อห้ามหลายอย่าง เช่น ความเชื่อที่มีผลให้คนทำกัน คือ เชื่อว่าผู้ใดสร้างหนังสือไบเบิลผูกถวายวัดจะได้ อานิสงส์บุญกุศลมาก

เมื่อมีการสร้างหนังสือโบลานผูกขึ้นมาแล้วย่อมต้องมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับหนังสือผูกโบลานด้วย โดยเฉพาะผ้าห่อหนังสือโบลานผูก ก็มีความเชื่อกันด้วยว่า ถ้าได้ถวายเป็นหนังสือโบลานก็จะได้รับบุญกุศล ซึ่งสามารถถวายได้ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหม และถวายเป็นดอกไม้จำกัด ได้ทั้งผ้าขาว ผ้าสี ผ้าจืด ผ้าจก ผ้ามัดหมี่ โดยเน้นที่ต้องเป็นผ้าทอใหม่ๆ เป็นสำคัญ แต่ถ้าเป็นผ้าเก่าที่ทอไว้แล้วก็ต้องเป็นผ้าที่ยังไม่เคยใช้สอยมาก่อน โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นทอขึ้นมาเพื่อใช้เป็นผ้าจีนของผู้หญิง

มีผู้หญิงบางคนในบางแห่งที่คิดว่า การทอผ้าไหมเป็นหน้าที่ของลูกผู้หญิงนั้น กว่าจะได้เส้นไหมมาทอแต่ละเส้น แต่ละเครือหูก ต้องเอาตัวไหมและฝักไหมลงต้มในหม้อน้ำร้อนเพื่อสาวให้เป็นเส้นไหม นั่นคือต้องฆ่าชีวิตตัวไหมเป็นจำนวนมาก จึงหาโอกาสทำบุญกุศลทดแทนจากการฆ่าด้วยหน้าที่ทางสังคม เป็นเหมือนการไถ่บาปไปในตัว

มีผู้หญิงบางคนสละเส้นผมที่หมั่นดูแลรักษาอย่างดีจนยาวสลวย โดยการถอนออกมาหลายๆ เส้น จนสามารถรวบโคนเส้นผมให้เป็นปอยได้ใหญ่พอสมควร ขนาดประมาณนิ้วมือ มัดโคนให้แน่น หรือรวบติดโคนปอยด้วยครั้งหรือซี่สอด คล้ายการทำ “ซ้องผม”

หรือไม่ก็ถักปอยผมหรือซ่องผมนั้นให้เรียบร้อย สวยงามเพื่อถวายวัด เพื่อให้ใช้ผูกปิ่นที่ซบอกชื่อเรื่อง ชื่อตอน เสียบไว้กับมัดหนังสือผูกโบราณ โดยเชื่อว่า จะได้บุญกุศลมาก

คนที่มีหนังสือโบราณเป็นสมบัติส่วนตัว ไม่ว่าจะ เป็นโบราณผูกหรือโบราณก้อมอยู่กับเรือน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นหมอธรรมหรือหมอสูตกรที่เป็นผู้นำใน การทำพิธีกรรมต่างๆ คือ ผู้รักษาธรรม จะมีการบูชา หนังสือโบราณทุกวันสัปดาห์ (วันพระ) และในโอกาส พิเศษที่มีการจัดงานบุญประเพณีเสมอ

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับหนังสือโบราณที่เป็นกะลำ หรือข้อห้ามก็มีอยู่หลายอย่าง เช่น เมื่อต้องเคลื่อนย้าย หนังสือโบราณอย่าให้เนื้อหนังสือโบราณถูกเนื้อต้องตัว ต้องจับเคลื่อนย้ายที่เก็บวางไปทั้งมัด ถ้าจะต้องถือ หนังสือโบราณผูกไปที่อื่นแล้ว ห้ามถือไว้ในระดับ ต่ำกว่าหน้าอก และห้ามถือหนังสือโบราณใน ลักษณะกวัดแกว่ง กรณีที่เกี่ยวข้องกับเพศ-วัยนั้น จะมีข้อห้ามอยู่ด้วย คือห้ามผู้หญิงจับต้อง-จับถือ หนังสือผูก และห้ามเด็กจับเล่นหนังสือผูกรวมทั้ง ห้ามทุกเพศ-วัย นอนทับ-นั่งทับหนังสือผูก เป็นต้น”

ความเชื่อแนวปฏิบัติข้างต้นนี้ก็สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ พระสงฆ์รูปหนึ่งจากวัดศรีอุบล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีที่พวกเขา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2545 ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“...ผ้าซิ่นที่ใช้ห่อคัมภีร์ต้องเป็นของเจ้าของผู้ศรัทธา และบ่งบอกถึงฐานะของผู้นั้นด้วย ผ้าซิ่นเป็นผ้าไหม ผ้าฝ้าย บางซิ่นก็มีดินเงิน ดิ้นทองแกม เป็นการ แสดงฝีมือผู้ทอ ซิ่นไหมเป็นของหายากและมีค่า ผู้ มีจิตศรัทธานำมาบริจาคทานเป็นผ้าห่อคัมภีร์ถวายวัด โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา น่าจะเป็นโอกาสหนึ่ง ที่ผู้มีจิตศรัทธาจะถวายคัมภีร์ที่มีอาจารย์เป็นผู้จาร/ เขียน แล้วนำมาถวายวัด เพื่อให้พระมีโอกาสนำไป ใช้ห่อคัมภีร์เทศน์เรื่องต่างๆ ให้ญาติโยมได้นั่งฟังในช่วง เข้าพรรษา... ผู้ชายเป็นคนจารตัวธรรมในคัมภีร์ใบลาน ผู้หญิงจารไม่ได้เพราะไม่รู้หนังสือธรรม ต้องเป็น ชายที่เคยบวชจึงได้เรียนหนังสือธรรม ผู้หญิงไม่มี โอกาสจาร/เขียนตัวธรรม เพราะไม่ได้เรียน...”⁹

ข้อมูลและข้อคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับ คัมภีร์ใบลานในอีสานข้างต้นนี้นับว่า สอดคล้องกันกับความเห็นของสมหมาย เปรมจิตต์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาคัมภีร์ใบลาน ทั้งในวัฒนธรรมล้านนา ลาว และอีสานทำไม่ผู้หญิงจึงต้องตกเป็นเสมือนผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนคัมภีร์ใบลานและ

⁹ สุริยา สมทกุลปต์. สมุดบันทึกสนามสัมภาษณ์พระมหาสมบัติ ชุดปีญใหญ่ อายุ 33 พรรษา อาวุบวช 14 พรรษา วัดศรีอุบล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. 5 มกราคม 2545.

พุทธศาสนาโดยรวม ทำไมผู้หญิงจึงอ่านและจารหรือเขียนใบลานไม่ได้¹⁰
ต่อคำถามนี้ ท่านอธิบายว่า

“...เรื่องผู้หญิงจารใบลานนั้น ไม่พบหลักฐานเลย
ทั่วภาคเหนือทุกแห่ง คงจะเป็นเพราะผู้หญิงไม่ได้
บวชเรียนเหมือนผู้ชาย แม้แต่ชาววังก็มีน้อยคนที่
ได้เรียน ผู้หญิงโบราณจึงอ่านหนังสือไม่ออก แต่
ทำวัตรสวดมนต์ได้ ใช้สวดก็ได้เหมือนคนที่ได้
เรียนหนังสือและทุกคนจะเหมือนกัน ที่วัดข้างคำ
จ.น่าน พบภาพที่คุ้มกัมภีร์ใบลานพระสอนหนังสือให้
ผู้หญิง ซึ่งเป็นการยืนยันได้ว่าผู้หญิงบางคนได้มี
โอกาสเรียนหนังสือ นอกนั้นไม่พบที่ไหนเลย

การที่ผู้หญิงภาคอีสานนิยมเอาผ้าซิ่น (ใหม่) ห่อ
คัมภีร์นั้น คงจะเป็นเพราะผ้าซิ่นเป็นผ้าที่ดีกว่า
สวยงามที่สุด ผ้าอื่นๆ ไม่ค่อยจะมีมากเหมือนผ้าซิ่น
จึงเป็นของที่ดีที่สุดสำหรับผู้หญิงที่จะใช้ห่อพระคัมภีร์
ซึ่งถือกันว่าจะได้บุญมาก เพราะผู้หญิงไม่มีโอกาส
ได้บวชเรียนเหมือนผู้ชาย แต่ผ้าซิ่นที่ใช้แล้วเขาจะไม่ใช้
ห่อเตี๊ยะขาด

¹⁰ สมชัย พิทักษ์วรณีให้ข้อมูลว่า เคยพบคัมภีร์ใบลานที่จารโดยผู้หญิงจำนวน 1 ผูก ที่ทางหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ
ร.๑ นครราชสีมาได้รวบรวมไว้ ท่านยืนยันว่ามีความเป็นไปได้เช่นกันที่ผู้หญิงในอดีตบางคนจะมีความสามารถถึงอ่าน
ออกเขียนได้และจารคัมภีร์ใบลานได้ แม้ว่าจะเป็นการณีที่หาได้ยากและเป็นกรณีกเว้นจริงๆ (สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
โดยสุริยา สมุทกุลปี 15 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนที่ล้านนาเขาก็มีบบ้างเล็กน้อย แต่ที่พบมากกว่าคือ การถักผม-พันผม-เป็นเชือกร้อยคัมภีร์ เพราะถือว่าจะได้บุญมากเช่นกัน ซึ่งในความเป็นจริงนั้น เส้นผมไม่ทนนานเหมือนเชือกด้าย ไม่ถึงร้อยปีก็เปราะขาด อีกประการหนึ่ง ธรรมเนียมหรือประเพณีก็มีความสำคัญด้วย เมื่อไม่มีผู้หญิงคนไหนเขียน-จารใบลานมาก่อน ใครอุตริไปทำเข้าจะ ทำให้เป็นคนแปลกไป และการจารนั้นทำได้ลำบากมาก ต้องอาศัยความชำนาญจริงๆ เพราะใบลานมีใยประสานกันเหมือนผ้าทอเลยทีเดียว ผมเองก็จารไม่ได้เรื่อง...” (สมหมาย เปรมจิตต์. “จดหมายเหตุติดต่อส่วนตัว.” 2 มกราคม 2545)

อย่างไรก็ตาม สมหมาย เปรมจิตต์และคณะ (2544:20) ได้กล่าวถึงความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของชาวล้านนาที่มีต่อคัมภีร์ใบลาน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับชาวอีสานอย่างมาก กล่าวคือ มีการใช้ผ้าขาวห่อดวงชะตาของคน รวมทั้งขึ้นใหม่มัดหมี่เพื่อห่อคัมภีร์ใบลาน “...เพราะการปฏิบัติต่อคัมภีร์ใบลานในทางอนุรักษ์ ชาวบ้านจะถือว่าเป็นเรื่องบุญกุศลที่สำคัญ ดังนั้นจึงมักจะพบขึ้นใหม่มัดหมี่ที่มีลวดลายสวยงาม ถูกใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน ซึ่งเกิดจากแรงบันดาลใจของสตรีเพศนั่นเอง ในบางกรณีสตรีเพศก็อาจจะใช้เส้นผมของคนอื่นเป็นเชือกร้อยคัมภีร์ (สายสยอง) ด้วยเชื่อว่าจะได้บุญกุศลมาก เพราะสตรีไม่มีโอกาสจะได้บวชเหมือนผู้ชาย ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องขวนขวายในการทำบุญกุศล เพื่อจะได้กลายเป็นเสบียงทิพย์หนุนส่งให้ถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน...”

ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ในอดีตบอกอะไรในปัจจุบัน

ดังที่กล่าวในตอนต้นของบทความแล้วว่า ประเด็นคำถามที่เราให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ การอ่านสัญญาะทางวัฒนธรรมของกรณีผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ในวัฒนธรรมอีสานในอดีต ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ที่เก็บรวบรวมไว้ตามตู้คัมภีร์หอสมุดแห่งชาติ และศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดต่างๆ ทั่วภาคอีสานเวลานี้บอกอะไรกับเรา ในฐานะที่เป็นผู้สนใจและนักศึกษาปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าว เราจะอ่านหรือตีความหมายสัญญาะทางวัฒนธรรมเหล่านั้นว่าอย่างไร

ประการแรก “ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์” ซึ่งให้เราเห็นถึงความผูกพันและบทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาและชุมชนท้องถิ่นของผู้หญิงอีสานในอดีต แน่นนอนว่า พุทธศาสนาไม่มีพื้นที่ทางอุดมการณ์และโครงสร้างของสถาบันสำหรับผู้หญิงมากนัก ยกตัวอย่าง เช่น คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นอุดมคติของผู้บรรลุตรรณในพุทธศาสนาชั้นสูงสุดก็มองข้ามเพศหญิงและเชื่อว่าการได้เกิดเป็นมนุษย์และมีเพศเป็นชายเป็นอุดมคติสูงสุด ดังคำอธิบายที่ว่า “...พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีธรรมจนแก่กล้าจะบังเกิดธรรมสโมทาน 8 ประการ ได้แก่ (1) เป็นมนุษย์ (2) มีเพศเป็นชาย (3) มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาแก่กล้า (4) ได้เฝ้าพระพุทธเจ้า (5) ได้ออกบวช (6) ได้บรรลุมาน 8 และอภิญญา 5 (7) ได้ทำบุญยิ่งใหญ่โดยยอมสละชีวิต และ(8) มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในพุทธภูมิ...” (บรรจบ บรรณรุจิ อ้างในเสมอชัย พูลสุวรรณ 2544:226)

อย่างไรก็ตาม บทบาทในการอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนาของผู้หญิงในวัฒนธรรมอีสานเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคมจำนวนมาก เช่น ผู้หญิงโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุมีหน้าที่หลักในการทำบุญส่งข้าวพระที่วัดเป็นประจำ บางท้องถิ่นที่รวมกลุ่มกันเรียกว่า “แม่ออกคำ” ให้การอุปถัมภ์เรื่องข้าวปลา

อาหาร ปัจจัยอื่นๆ รวมทั้งเงินแก่พระภิกษุสามเณรที่กำลังบวชเรียน ในช่วงเข้าพรรษา ผู้หญิงอีสานในหลายพื้นที่จะรวมกลุ่มกันไปปฏิบัติธรรมที่วัดและหัตถ์ร้องบทสวดที่เรียกว่า “สรภัญญะ” นอกจากนี้ในประเพณีการทำบุญ 12 เดือนที่เรียกว่า “ฮีต 12” ต่างก็มักมีกลุ่มผู้หญิงในชุมชนเป็นกำลังสำคัญควบคู่กับผู้ชายแทบทั้งสิ้น การทอผ้าจันทันให้วัดใช้ห่อคัมภีร์ใบลานเป็นกิจกรรมที่คล้ายคลึงกับการทอผ้าทอต่างๆ เพื่อทำบุญในพระพุทธศาสนาด้วย เช่น ทอถุงหรือธงผะเวสในงานบุญเทศน์มหาชาติประจำปี ทอผ้าไหมเป็นชุดผ้าเหลืองประกอบด้วยสบง จีวร อังสะ และรัดประคดสำหรับพิธีบวชนาคของลูกชาย เป็นต้น

ประการที่สอง ความเกี่ยวดูลสัมพันธ์กันระหว่างเพศหญิงและชายในสังคมหมู่บ้านอีสานในอดีต โดยเฉพาะในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ภูมิปัญญา และภูมิธรรมดั้งเดิมเกี่ยวกับรากเหง้า พัฒนาการและประวัติศาสตร์ของตนเองและชุมชนท้องถิ่น พวกเราเห็นว่า ฐานคิดทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นบ้านอีสานไม่ได้มองเรื่องเพศสภาวะในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือการเอารัดเอาเปรียบ งานหรือบทบาทหน้าที่ทางสังคมเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อและประเพณี กรณี “ผ้าจันทันห่อคัมภีร์” เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงค้ำจุนผู้ชาย ผู้ชายค้ำจุนช่วยเหลือเกื้อกูลผู้หญิง และทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างก็อุปถัมภ์หรือทำนุบำรุงพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวในชุมชนหมู่บ้านภาคอีสานมีความหมายสำคัญอย่างยิ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538:106-107) นำเสนอว่า หญิงชายในวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยมีสถานภาพแตกต่างกันก็จริง แต่ความแตกต่างไม่ได้แปลว่า การกดขี่หรือเอารัดเอาเปรียบทางเพศเสมอไป เพศสภาวะในวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมนั้น “...มีกลไกของวัฒนธรรมและประเพณีอื่นที่

แวดล้อมอยู่ด้วยหลายประการ อันช่วยประกันมิให้มีการกดขี่ทางเพศเป็นไปอย่างรุนแรงได้ แต่เมื่อชาวชนบทอพยพเข้ามาอยู่ในเมือง หรือเมื่อวัฒนธรรมเก่าถูกระทบด้วยวัฒนธรรมตะวันตก เมื่อนั้นการกดขี่ทางเพศจะปรากฏชัดขึ้น” “ผ้าห่อคัมภีร์...” ในความคิดของเรา “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์” จึงเป็นทั้งสัญลักษณ์และแนวปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงอันหนึ่งของคนอีสานในอดีตที่ทำให้หญิงชายในวัฒนธรรมอีสานมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชนท้องถิ่น โดยมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง

ประการที่สาม ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์บ่งบอกถึงการให้คุณค่าและความสำคัญกับหนังสือและการรู้หนังสือ (literacy) ธรรมเนียมนิยมในการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญา อุดมการณ์ความคิด และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน การเคารพยกย่อง กราบไหว้ หรือบูชาคัมภีร์โบราณบ่งบอกถึงการให้คุณค่าอย่างสูงสุดต่อความรู้ หรือการรู้หนังสือ (literacy) ในอดีตคนพื้นบ้านอีสานยกย่องคนรู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ เชิดชูคนเก่งและคนมีความรู้ความสามารถในชุมชน โดยเฉพาะคนที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกย์และทางธรรม

ประการที่สี่ ความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์โบราณถูกกำกับด้วยจริยธรรมและศาสนาธรรม ความรู้ในคัมภีร์โบราณจึงลึกลับและศักดิ์สิทธิ์ ทั้งยังเป็นความรู้ที่อยู่ภายใต้การกำกับและควบคุมของคนในชุมชน ฐานของความรู้จึงอยู่ที่ชุมชน ความรู้และทักษะวิชาชีพต่างๆ แม้จะเป็นเรื่องของปราชญ์หรือผู้ที่มีความสามารถแต่ละคน แต่ความรู้ดังกล่าวก็ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหมือนความรู้และทักษะวิชาชีพที่ได้จากระบบการศึกษาแผนใหม่ พวกเราคิดว่า ความรู้ในคัมภีร์โบราณไม่ได้ถูกตัดขาดออกจากชุมชนจนกระทั่งการเข้ามาครอบงำของการศึกษาแผนใหม่จากกรุงเทพฯ และสถาปนาโรงเรียนสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 เป็นต้นมา

หลังจากนั้น เราอาจกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า ความรู้ในหนังสือสมัยใหม่และโรงเรียนเป็นเรื่องของสินค้าและทักษะอาชีพที่ถูกกำหนดโดยนโยบายการพัฒนาของรัฐและกลไกตลาดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม (โปรดดู Keyes 1991) ดังนั้น ความรู้ที่ไม่ได้ถูกห่อด้วยผ้าชั้นจึงเป็นความรู้ที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่นได้ไม่ทั่วถึงและไม่ได้พัฒนาศักยภาพของผู้หญิงและผู้ชายในชนบทตามความเป็นจริง ทั้งยังเป็นระบบความรู้ที่ห่างไกลวิถีชีวิตและความเป็นจริงในท้องถิ่นมากกว่าที่ระบบความรู้และภูมิธรรมที่เคยมีมาของชุมชน

บทสรุป

ความพยายามของ ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และกลุ่มสามแฉวีที่ต่อสู้เรียกร้องให้มีการบวชของผู้หญิงไทย เพื่อเติมให้พุทธบริษัท 4 ของพุทธศาสนาในประเทศไทยสมบูรณ์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้หญิงไทยถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกเลือกปฏิบัติโดยโครงสร้างและกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและระบบราชการไทยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (“กรมศาสนาบุกดูบวชสามแฉวี.” *มติชนรายวัน*. 12 กุมภาพันธ์ 2545, หน้า 1, 15) ส.ศิวรักษ์ (2544:180,187) นำเสนอย่างชัดเจนถึงการคัดค้านการบวชของผู้หญิงในพุทธศาสนา ทั้งภิกษุณีและสามแฉวีในประเทศไทย “...เราไม่เคยมีภิกษุณี ภิกษุณีมาไม่ถึงเมืองไทย เราก็กเลียดระหนกตกใจกลัวสิ่งซึ่งเราไม่รู้...เป็นการคัดค้านจากผู้ซึ่งกลัวการเปลี่ยนแปลง หรือไปเข้าใจพระพุทธรูปว่า ถ้าเกิดไม่มีภิกษุณี พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้ 1,000 ปี มีภิกษุณี พระศาสนาจะอยู่ได้ 500 ปี ไปตีความตามพยัญชนะ ไม่ได้ตีในบริบทที่กว้างขวาง...” คำถามของพวกเราก็คือ การต่อสู้ของผู้หญิงกลุ่มดังกล่าวและกลุ่มอื่นๆ ที่มาก่อนหน้าเกิดขึ้นในบริบทของพุทธศาสนาใน

สังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์เกี่ยวข้องกันอย่างไรกับบทบาทของผู้หญิงอีสาน ในการค้าทุนโลกและค้าทุนธรรมในอดีต ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ช่วยให้เราเข้าใจ ความพยายามของกลุ่มสามเณรีหรือไม่อย่างไร

พวกเราคิดว่า ความใฝ่ฝันและความปรารถนาของผู้หญิงอีสาน ในอดีตและการทำบุญร่วมในพระศาสนาเป็นเนื่อานบุญของผู้หญิงที่มีมาช้านาน ทุกสังคมต่างก็มีช่องทางในวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสและยอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้หญิง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มอบสิ่งที่ดีที่สุดใน มีคุณค่าในทางศิลปะและงานฝีมือให้กับชุมชนเพื่อค้าทุนหรือทำนุบำรุงพระศาสนา มาโดยตลอด กรณี “ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์” ก็เป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจนอันหนึ่งในภาคอีสาน ในกรณีนี้ ผู้หญิงอีสานแสดงความสามารถและความใฝ่ฝันในการเข้าถึงรสพระธรรม ความปรารถนาในการรู้หนังสือและอ่านออกเขียนได้ และความปรารถนาที่จะได้รับการยอมรับ หรือมีส่วนร่วมในการทำบุญในร่มเงาของพุทธศาสนาในระดับชุมชนท้องถิ่น พวกเราไม่คิดว่าผู้หญิงอีสานในอดีตมีรากเหง้าทางความคิดทางศาสนาที่อยู่ในระนาบเดียวหรือใกล้เคียงกับแนวคิดเฟมินิสม์แบบตะวันตก รวมทั้งไม่คิดว่าผู้หญิงอีสานจะใช้วิธีการปฏิรูป เรียกร้อง ต่อสู้ และดิ้นรนในลักษณะเดียวกับกลุ่มสามเณรี แต่พวกเราคิดว่า ด้วยเงื่อนไขของสังคมเกษตรกรรมและบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในอีสานเมื่อประมาณ 30 ปีย้อนหลังกลับไปในอดีต ผู้หญิงอีสานมีบทบาทค้าทุนโลกและค้าทุนธรรมะไม่แพ้ผู้ชาย พวกเธอก็มีความปรารถนาที่จะเข้าถึงรสพระธรรมไม่แพ้ผู้ชาย แต่สิ่งที่สังคมอีสานและสังคมไทยในเวลานั้นเปิดโอกาสให้เข้าทำได้ก็คือ การทำบุญทำทานในวาระโอกาสและรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการทำหน้าที่ตามสถานภาพและบทบาทของลูกสาว แม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงในครอบครัวและชุมชน

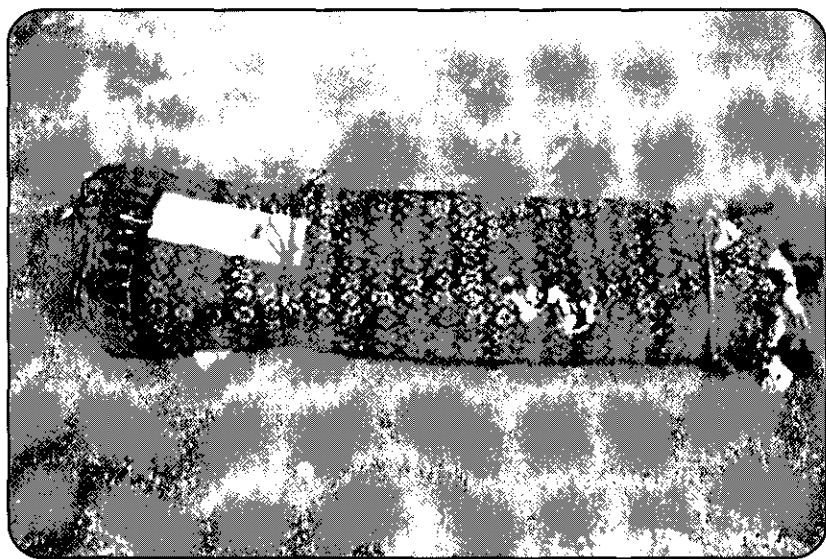
ประเด็นที่น่าสนใจในที่นี้ก็คือ บทบาทของผู้หญิงอีสานในทาง

ศาสนาเริ่มลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ เมื่อคัมภีร์ไบเบิลหายไป ศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่นไม่ได้อยู่ที่วัด เมื่อการศึกษาแผนใหม่ก็ืบคลานเข้ามา เมื่อระบบราชการและการพัฒนาประเทศแผนใหม่เข้ามาริบอำนาจและเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน อะไรเกิดขึ้นกับชุมชน อะไรเกิดขึ้นกับวัดและสถาบันศาสนาในท้องถิ่น อะไรเกิดขึ้นกับผู้ชายชาวบ้านที่จะมาสืบทอดพระศาสนา และที่สำคัญอะไรเกิดขึ้นกับผู้หญิงอีสานในชุมชนผู้ทำหน้าที่ คำจูนหรืออุปถัมภ์พระศาสนา

เมื่อผ้าซิ่นต้องจากท้องไร่ท้องนาเข้าสู่โรงงานในเมืองใหญ่ สู้คลับบาร์ และช้อปปิ้งในต่างประเทศและต่างประเทศ ผู้หญิงรวมทั้งผู้ชายจากชนบทต้องระหกระเหินจากถิ่นที่อยู่เข้าไปเผชิญชะตากรรมของชีวิตในเมือง ซึ่งเป็นเวทีที่การเลือกปฏิบัติและการเอารัดเอาเปรียบทางเพศรุนแรง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายผู้หญิงในสังคมไทยจึงเปลี่ยนไปจากเดิม จากระนาบแนวนอนไปสู่ระนาบแนวตั้งที่มีอำนาจการกดขี่เอารัดเอาเปรียบ เงินตราและผลประโยชน์เข้ามากำกับมากขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ชายและผู้หญิงเปลี่ยนไป จากที่เคยอุปถัมภ์เกื้อกูลกันภายใต้การกำกับของกลไกทางวัฒนธรรมในชุมชนก็กลายเป็นกดขี่ ขูดรีดและเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้นในเวทีที่ผู้หญิงเป็นผู้ถูกกระทำและด้อยอำนาจมากยิ่งขึ้น

ในท้ายที่สุด พวกเราเชื่อว่า “ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์” เป็นกรณีตัวอย่างสำคัญเฉพาะที่บ่งบอกถึงบทบาทและความสำคัญของผู้หญิงที่มีต่อสถาบันศาสนาในระดับชุมชน ความสำคัญของตัวเองนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่ช่วยให้เรามองเห็นและเข้าใจ “จุดเปลี่ยน” ในระดับสัญลักษณ์และญาณวิทยาที่บ่งบอกถึงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในสังคมอีสานและ

สังคมไทยร่วมสมัย ดังที่เห็นและเป็นอยู่ในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา “จุดเปลี่ยนเล็กๆ” ดังกล่าวนี้นี้ชี้ให้เห็นว่า ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ คนอีสาน ทั้งหญิงชาย ซึ่งไม่มีทั้งผ้าซิ่นและกำกักร์เป็นภูมิรู้และภูมิธรรมติดตัว ได้กลายมาเป็นสมาชิกของชุมชนรัฐชาติไทยและประชาคมโลกอย่างเต็มตัว พวกเขาและเธอต้องเผชิญหน้ากับชีวิตสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่ง แข่งขัน และเอาตัวรอด ในขณะที่ภูมิปัญญาและภูมิธรรมดั้งเดิมของตนเองและชุมชนนั้นตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและไร้พลังอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

“กรมศาสนาบุกคูบวขสามเณรี.” *มติชนรายวัน*. 12 กุมภาพันธ์ 2545, หน้า 1, 15.

โครงการปริญญาเอกโทศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. “การสำรวจและสรุปข้อมูลเกี่ยวกับโบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์โบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์โบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

จาวรรรณ ธรรมวัตร. “โบลาน...เรื่องเล่า...สิ่งพิมพ์: การผลิตซ้ำทางภูมิปัญญาและจริยธรรมในยุคลาวใหม่.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์โบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์โบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

จารุวรรณ ธรรมวัตรและวิไลวรรณ ศรีโทหาญ. “การสำรวจคำในพจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลางที่มาจากหนังสือโบราณประเภทวรรณคดี.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

นฤมล ปิยวิทย์ และคุณช่วย ปิยวิทย์. “คัมภีร์โบราณ: ปฐมมูลดีของจังหวัดนครราชสีมา.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ผ้าขาวม้ากับผ้าซิ่นและกางเกงใน.” ใน *ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น กางเกงใน และ ฯลฯ: ว่าด้วยประเพณี ความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ*, หน้า 90-110. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2538.

ทรงพันธ์ วรรณมาศ. *ผ้าไทยลายอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2534.

บุญเรือง คัชมาย์. *พระราชพงสาวดารเขมร (ฉบับคัดลอกจากคัมภีร์ใบลาน) ภาค 1*. สุรินทร์: รุ่งชนเกียรติออฟเซ็ท, 2543.

บุญสม ยอดมาลี. “คุณค่าและทิศทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานอีสาน.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

บำเพ็ญ ณ อุบล. “หนังสือใบลานหรือหนังสือผูก.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

ภูมิจิต เรื่องเดช. “การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน, สมุดข่อยในกลุ่มอีสานใต้: กรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

ส. ศิวรักษ์ (นามแฝงของสุลักษณ์ ศิวรักษ์). “บางแง่มุมของ ส. ศิวรักษ์ กรณีภิกษุณี.” ใน *มนตรกรรมสำนึกสำหรับสังคมร่วมสมัย*, หน้า 180-89. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2544.

สมชัย ฟักสุวรรณ. “วรรณกรรมอีสาน.” หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร. 9 นครราชสีมา. เอกสารต้นฉบับเขียนด้วยลายมือ. มปท. มปป.

สมชาย นิลอาธิ. “โลกทัศน์จากคัมภีร์ใบลาน: คติชนและวิถีชีวิต.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

สมหมาย เปรมจิตต์. “ประสบการณ์จากคัมภีร์ไบเบิลในด้านนา.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ไบเบิลที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวศพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

สมหมาย เปรมจิตต์, กมล บุตรขำ, สมักร ใจมาแก้ว, โพน นามณี, และเขียน วันทนียตระกูล. *โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ด้านนา: ปรีวรรตและวิเคราะห์เนื้อหา*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2544.

สุกัญญา สมจิตรศรีปัญญา. “โลกทัศน์จากคัมภีร์ไบเบิลอิสาน: ภาษาและวรรณกรรม.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ไบเบิลที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวศพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

สุรจิตต์ จันทร์สาขา. “คัมภีร์ใบลานอีสาน.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

เสมอชัย พูลสุวรรณ. “จิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์เทพวราราม.” ใน *วิทยาศาสตร์กับความเป็นจริงในวัฒนธรรมไทย*, หน้า 193-34. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2544.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและคณะ. *พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน (The Northern Thai Dictionary of Palm-Leaf Manuscripts)*. เชียงใหม่: สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2539.

อุดม บัวศรี. “โลกทัศน์หนังสือใบลาน.” บทความประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ใบลานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย.” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับองค์การยูเนสโก หน่วยข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 22-23 กันยายน 2544 เวลา 08.30-16.30 น. โรงแรมนิเวพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.

Bakhtin, Mikhail M. *The Dialogic Imagination: Four Essays by M.M. Bakhtin*. Edited by Michael Holquist. Austin: University of Texas Press, 1981.

Bakhtin, Mikhail M. *Rabelais and His World*. Translated by Helene Iswolsky. Bloomington: Indiana University Press, 1984.

Douglas, Mary. *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge, 1966.

Keyes, Charles F. "The Proposed World of the School: Thai Villager's Entry into a Bureaucratic State System." In *Reshaping Local World: Formal Education and Cultural Change in Rural Southeast Asia*, pp. 89-130. Monograph 36/Yale Southeast Asia Studies, Yale Center for International and Area Studies, 1991.

Khin Thitsa. *Providence and Prostitution: Images and Reality for Women in Buddhist Thailand*. London: Change International Report (Women and Society), 1980.

Kirsch, A. Thomas. "Text and Context: Buddhist Sex Roles/Culture of Gender Revisited." *American Ethnologist*. 12,2(1985): 302-20.

Kirsch, A. Thomas. "Buddhism, Sex-Roles and the Thai Economy." In *Women of Southeast Asia*, pp. 16-41. Edited by Penny Van Esterik. Occasional Paper # 9. Center of Southeast Asian Studies, Northern Illinois University, 1982.

Levi-Strauss, Claude. *The Raw and the Cooked*. New York: Harper & Row, 1969.

Levi-Strauss, Claude. *Structural Anthropology*. New York: Basic Books, 1963.

Pasuk Phongpaichit. *From Peasant Girls to Bangkok Masseuses*. Geneva: International Labour Organisation, 1982.

Saussure, Ferdinand de. *Course in General Linguistics*. New York: McGraw-Hill Book Company, 1966.

Suchada Thaweessit. "From Village to Factory "Girl": Shifting Narratives on Gender and Sexuality in Thailand." Unpublished Ph.D. dissertation, University of Washington, 2000.

Turner, Victor W. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Rituals*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1967.

“คัมภีร์ใบลานอีสาน” กับแนวการวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา¹¹ (An Anthropological Approach to Isan Palm-Leaf Manuscripts)

พัฒนา กิติอาษา¹²

เกริ่นนำ

ผมขอขอบพระคุณทางคณะผู้จัดการประชุมทางวิชาการครั้งนี้ที่เปิดโอกาสให้ผมและท่านอาจารย์สุริยา สมุทกุลป์ดีจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้มาร่วมแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับองค์ความรู้และสถานภาพของการศึกษาคัมภีร์ใบลานอีสานในวันนี้ ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ รศ.จากรุวรรณ ชรรณวัตร และคณะทำงานที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ได้ทุ่มเททำงานหนักเพื่อสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการให้กับการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานในภาคอีสาน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมอีสานในมิติอื่นๆ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา

ก่อนอื่นผมคงต้องเริ่มต้นด้วยการออกตัวก่อนว่า ตัวผมเองไม่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานเลย อ่านตัวธรรม ตัวขอม หรืออักษรไทยน้อยไม่ได้เลย รวมทั้งไม่เคยศึกษาวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจารึกหรือปริวรรตคัมภีร์ใบลานมาก่อนเลย ผมและเพื่อนร่วมงานเป็นนักเรียนทางมานุษยวิทยา ทำงานวิจัยและสอนหนังสือในภาคอีสานมาโดยตลอด

¹¹ บทความประกอบการอภิปรายเรื่อง “โลกทัศน์จากคัมภีร์ใบลานอีสาน: คติชนและวิถีชีวิต” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยความร่วมมือของ UNESCO หน่วยงานข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการเข้าถึงและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ โรงแรมนิเวศพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 22-23 กันยายน 2544 ขอขอบคุณอาจารย์สุริยา สมุทกุลป์ดีและศิริพร ไชยเลิศ ที่ช่วยวิจารณ์ อ่าน และแก้ไขต้นฉบับ

¹² อาจารย์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 โทรศัพท์ 044-224258; 044-224364; โทรสาร 044-224205 Email: pattana@ccs.sut.ac.th

แต่พวกเราก็ถนัดทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของคนอีสานและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคอีสานที่เป็นเรื่องของวิถีชีวิต ปรากฏการณ์ และวิถีทางวัฒนธรรมที่เกือบทั้งหมดสะท้อนภาพพลวัตของสังคมวัฒนธรรมอีสานร่วมสมัย (contemporary Isan society and culture) มากกว่าการศึกษาอดีต หรือเรื่องราวเก่าแก่โบราณของอีสาน ผลงานส่วนใหญ่ของพวกเราจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม ศิลปการแสดง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ พวกเรารู้เรื่องเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลอิสานน้อยมาก จะมีความรู้อยู่บ้างก็คงได้จากการอ่านหนังสือที่ท่านผู้รู้ ปราชญ์พื้นบ้าน รวมทั้งเพื่อนร่วมวงวิชาการที่ค้นคว้าเรื่องนี้แล้วตีพิมพ์เผยแพร่เท่านั้น

จากประสบการณ์ทางวิชาการข้างต้นนี้ ผมคิดว่าส่วนที่ผมจะทำได้ในเวทีอภิปรายวันนี้ น่าจะออกมาในลักษณะของการนำเสนอและแลกเปลี่ยนความเห็นจากมุมมองของนักเรียนมานุษยวิทยาคนหนึ่งที่มีต่อองค์ความรู้และสถานภาพของคัมภีร์ไบเบิลอิสาน กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผมนิยามตัวเองว่า ผมไม่ใช่ “คนใน” หรือผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาคัมภีร์ไบเบิล ผมซัดงจจำกัดบทบาทของตัวเองว่าเป็น “คนนอก” สำหรับวงวิชาการด้านไบเบิลศึกษา ดังนั้น สิ่งที่ผมอยากจะทำในที่นี้ก็คือ การนำเสนอความเห็นจากทัศนยะของคนนอกวงการและนักเรียนมานุษยวิทยา รุ่นหลังคนหนึ่งที่มีต่อวงวิชาการไบเบิลศึกษาในภาคอีสาน ผมได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับการอ่านข้อคิดและงานเขียนด้านนี้ ขณะเดียวกัน ผมก็พยายามคิดต่อไปอีกว่า ถ้าผมมีโอกาสศึกษาคัมภีร์หรือหนังสือไบเบิลด้วยตนเอง ผมควรจะทำอะไร อย่างไรและทำไม

ผมขอออกตัวอีกครั้งนะครับว่า ทั้งหมดนี้เป็นความคิดเห็นส่วนตัว และความใฝ่ฝันทางวิชาการส่วนตัวที่ผมอยากจะทำนำมาแลกเปลี่ยนในเวที

การอภิปรายครั้งนี้ ส่วนจะผิดจะถูก จะชัดเจนหรือไม่ชัดเจนแค่ไหน เป็นเรื่องที่เราจะต้องถกเถียงและอภิปรายแลกเปลี่ยนกันต่อไปอีก

งานค้นคว้าเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลที่น่าสนใจ

งานค้นคว้าด้านอิสานและลาวศึกษาที่ใช้คัมภีร์หรือหนังสือไบเบิลเป็นแหล่งข้อมูลชั้นต้นเท่าที่ผมรู้จักส่วนใหญ่เป็นผลงานของปราชญ์พื้นบ้านและนักวิชาการรุ่นอาวุโส เช่น ผลงานของพระอรียานุวัตร เขมจารีเถระ ดร.ปรีชา พิณทอง อาจารย์จารุบุตร เรื่องสุวรรณ รศ.ชวัช ปุณโณทก รศ.สมหมาย เปรมจิตต์ มหาสิลา วีระวงส์ ฯลฯ ส่วนผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือไบเบิลในล้านนาศึกษาเป็นผลงานของ ศ.มณี พยอมยงค์ อาจารย์สงวน โชติสุขรัตน์ อาจารย์สิงมะ วรรณสัย รศ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและคณะ รวมทั้งนักวิชาการท้องถิ่นอีกหลายท่าน ผมเป็นนักเรียนที่ค้นคว้าและใช้ประโยชน์จากงานของท่านเหล่านี้มาโดยตลอด ผมถามตัวเองว่า ผลงานที่ตีพิมพ์เผยแพร่เกี่ยวกับการค้นคว้าด้านไบเบิลศึกษาเท่าที่ผมรู้จักและมีโอกาสค้นคว้านั้นมีลักษณะสำคัญ หรือลักษณะอะไรบางอย่างร่วมกันหรือไม่ ถ้ามี ลักษณะร่วมดังกล่าวนั้นคืออะไร

ลักษณะร่วมประการแรกที่ผมสังเกตเห็นก็คือ ผลงานการค้นคว้าเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลส่วนใหญ่เป็นของปราชญ์พื้นบ้านและนักวิชาการท้องถิ่นอาวุโส ผมคิดว่าบรรดาผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านตัวอักษรพื้นบ้านที่ผมกล่าวมาข้างต้นส่วนใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตที่ใกล้เคียงหรือเป็นชุดเดียวกับเรื่องราว คติชีวิต และคำสอนต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือไบเบิล ปราชญ์พื้นบ้านและนักวิชาการอาวุโสได้อ่านและแปลตัวอักษรขอม อักษรธรรม หรืออักษรไทยน้อยในกรณีของไบเบิลอิสาน และตัวอักษรพื้นบ้านของภาคเหนือที่เรียกว่า “ตัวเมือง” รวมทั้งภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษา

สำคัญในโบราณที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาพื้นบ้านได้อย่างแตกฉาน ขณะเดียวกันท่านทั้งหลายเหล่านั้นก็เป็นผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมที่แทบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเรื่องราวที่ท่านค้นคว้ายกตัวอย่าง เช่น บทความเรื่อง “คติความเชื่อของชาวอีสาน” (พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ 2529:1-65) และ “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” (ธวัช ปุณโณทก 2529:350-92) บทความทั้ง 2 ชุดนี้อาจจะไม่ใช่การค้นคว้าจากหนังสือโบราณโดยตรงทั้งหมด แต่ผมเข้าใจว่าทั้งสองท่านได้ใช้องค์ความรู้ที่ตกผลึกจากการอ่านหนังสือโบราณ ควบคู่กับประสบการณ์ชีวิตที่เกิด เติบโตและใช้ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมของชนบทภาคอีสานมายาวนาน คติความเชื่อและโลกทัศน์ของคนอีสานที่ปรากฏในบทความดังกล่าวจึงเป็นเรื่องของ “พื้นบ้านที่มีคุณค่าและควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบทอด” แต่ก็ไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นพื้นบ้านอีสานที่ใด เวลาใด เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของอีสานในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

ประการที่สอง งานศึกษาค้นคว้าที่เน้นการแปลหรือปริวรรตกัมภีร์หรือหนังสือโบราณโดยตรง ผลงานในลักษณะนี้มีอยู่หลายเล่มทั้งในส่วนของล้านนาศึกษาและอีสานศึกษา โดยเฉพาะในส่วนที่ได้รับการสนับสนุนให้มีการแปลหรือปริวรรตหนังสือโบราณในส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม วรรณคดีพื้นบ้าน ดำเนินพื้นบ้าน ตำรายาหรือการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ฯลฯ แต่ในที่นี้ผมจะยกตัวอย่างหนังสือที่เป็นผลงานการแปลเรื่อง “พระราชพงศาวดารเขมร (ฉบับคัดลอกจากกัมภีร์โบราณ)” ของ บุญเรือง คัชมาย์ (2543) จากอาศรมภูมิปัญญา สถาบันราชภัฏสุรินทร์ หนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากกัมภีร์โบราณในฐานะที่เป็นเอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้แปลได้ให้ข้อมูลว่า ท่าน

“...ได้รวบรวมและเรียบเรียงตามคัมภีร์พงสาวดารเขมร หรือเอกสาร มหานุสรณ์เขมรที่ท่านเอง สุก และคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์เขมร รวบรวมโดยตรงจากคัมภีร์ใบลาน” (หน้า ข) ถ้าเราพิจารณาจากข้อความข้างต้นนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่า อาจารย์บุญเรืองทำหน้าที่เป็นผู้แปลจากพงสาวดารภาษาเขมร ที่มีกลุ่มนักปราชญ์และนักประวัติศาสตร์ฝ่ายเขมรได้รวบรวมและชำระจากคัมภีร์ใบลานอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นในกรณีหนังสือเล่มนี้ อาจารย์บุญเรืองจึงไม่ใช่คนอ่าน แปลหรือค้นคว้าจากใบลานเขมรโดยตรง ลักษณะของงานค้นคว้าเกี่ยวกับใบลานจากตัวอย่างกรณีนี้อาจจะเป็นกรณีพิเศษ

อย่างไรก็ตาม งานส่วนใหญ่ที่เป็นการแปลหรือปริวรรตคัมภีร์ใบลาน หรือใช้ประโยชน์จากใบลานโดยตรงมีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในส่วนของ ล้านนาศึกษาและอีสานศึกษา ผมเข้าใจว่าโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์และการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์ใบลานที่เป็นระบบมากที่สุดในประเทศไทยน่าจะได้แก่โครงการร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานชาติทางชาติพันธุ์วิทยาของญี่ปุ่น (National Museum of Ethnology, Osaka, Japan) มูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่นร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่ออนุรักษ์และค้นคว้าวิจัยหนังสือใบลานในภาคเหนือในช่วงทศวรรษที่ 2520-2530 ยกตัวอย่างเช่น ใน “พจนานุกรมศัพท์ล้านนาเฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน (The Northern Thai Dictionary of Palm-Leaf Manuscripts)” ได้ระบุรายชื่อเฉพาะคัมภีร์ใบลานที่ได้รับการปริวรรตและตีพิมพ์เผยแพร่แล้วถึง 60 คัมภีร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานพื้นบ้าน คติความเชื่อ คำสอนทางศาสนา ตำราโหราศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร ฯลฯ (โปรดดู อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ 2539)

ประการที่สาม งานค้นคว้าที่เป็นการแปลบางส่วนและนำมาใช้ ประกอบกับงานค้นคว้าเรียบเรียงของผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการแต่ละคน

จะเห็นได้ว่านักปราชญ์พื้นบ้านและนักวิชาการท้องถิ่นจำนวนมากใช้ประโยชน์จากคัมภีร์หรือหนังสือโบราณโดยการแปล หรือปริวรรตบางส่วน คัดสรรและคัดเลือกตัดตอนเอาเฉพาะส่วนที่ตัวเองสนใจแล้วนำมาใช้ในงานค้นคว้าแต่ละเรื่องแต่ละโครงการของตนเอง ตัวอย่างที่สำคัญในที่นี้ได้แก่ งานนิพนธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ศาสนาและวรรณคดี พื้นบ้านส่วนใหญ่ของ ดร.ปรีชา พิณทอง ในผลงานชิ้นเอกของท่านเรื่อง “*ประเพณีโบราณไทยอีสาน*” ท่านเขียนข้อความตอนหนึ่งในคำนำฉบับที่ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ว่า “ข้าพเจ้าเรียบเรียงขึ้นโดยอาศัยการค้นคว้าจากหนังสือโบราณบ้าง จากปากคำและจดจำท่านผู้รู้ทั้งหลายบ้าง...” (ปรีชา พิณทอง 2534ก: คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1)

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ท่านไม่ได้ให้รายละเอียดในเชิงอรรถหรือการอ้างอิงไว้เลยทำให้นักเรียนรุ่นลูกรุ่นหลานของท่านไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ว่าหนังสือโบราณที่ท่านนำมาใช้มาจากแหล่งใด ที่ใด เรื่องราวเกี่ยวกับอะไร หรือข้อความตอนใดบทใดในหนังสือท่านที่มาจากหนังสือผูกหรือหนังสือโบราณ รวมทั้งต้นฉบับในหนังสือโบราณนั้นเขียนด้วยภาษาอะไร ผลงานของคุณพ่อปรีชา พิณทองอีกเล่มหนึ่ง ได้แก่ “*ผลยา: ภาษิตโบราณอีสาน*” ซึ่งท่านตั้งใจเรียบเรียงขึ้นให้เป็นคู่มือในการศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจ “*ประเพณีและวัฒนธรรม*” ของคนอีสานคู่กับเล่มแรกนั้น น่าจะมีหลายส่วนที่เป็นผลมาจากการอ่านและค้นคว้าหนังสือโบราณของท่านด้วยเช่นกัน (โปรดดู ปรีชา พิณทอง 2534ข)

ประการที่สี่ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคัมภีร์หรือหนังสือโบราณในภาคอีสานยังไม่ได้รับการสนับสนุนและดำเนินการอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับภาคเหนือจากความรู้และความเข้าใจที่อยู่จำกัดของตนเอง ผมคิดว่าการค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากคัมภีร์โบราณ

หรือหนังสือโบลานในภาคอีสานยังไม่ก้าวหน้าและไม่เป็นระบบเท่าที่ควร แหล่งรวบรวมหรือจัดเก็บคัมภีร์หรือหนังสือโบลานต่างๆ ยังกระจัดกระจายตามวัดวาอาราม ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน การศึกษา ตลอดจนห้องสมุดส่วนตัวของปราชญ์พื้นบ้านและนักวิชาการท้องถิ่น รวมทั้งผู้รู้ผู้สนใจแต่ละท่านเป็นส่วนใหญ่ เรายังไม่มีการสำรวจ รวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้และทำงานเพื่ออนุรักษ์คัมภีร์โบลานหรือหนังสือโบลานกันอย่างจริงจัง ถ้าเปรียบเทียบกับโครงการความร่วมมือและความพยายามของนักวิชาการในภาคเหนือที่ผมกล่าวมาข้างต้น ผมคิดว่า นักวิชาการท้องถิ่นปราชญ์และผู้รู้ด้านนี้ในภาคอีสานของเราคงจะต้องทำงานหนักให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ประการที่ห้า การศึกษาค้นคว้าโดยใช้คัมภีร์หรือหนังสือโบลานเป็นแหล่งข้อมูลในวงวิชาการด้านอีสานศึกษาขนาด “การวิจัย” ที่เป็นระบบระเบียบ รวมทั้งขาดเป้าหมายในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในโบลานกับอดีต ปัจจุบันและอนาคตของท้องถิ่นอีสาน เพื่อนบ้าน และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผมเน้นคำว่า “การวิจัย” โดยเฉพาะการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ถูกต้องตามหลักวิชา ผมไม่ได้หมายความว่า บรรดาปราชญ์พื้นบ้าน พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยสมัยใหม่ให้ถูกต้องเหมือนอย่างอาจารย์หรือนักวิชาการในสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ ผมมองเห็นว่าทักษะและความชำนาญ รวมทั้งประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับคัมภีร์โบลานอีสานต้องได้รับการพัฒนา ถ้าเราจะทำงานด้านการอนุรักษ์และค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับโบลานอย่างจริงจังในอนาคต ผมรู้สึกว่ องค์ความรู้เกี่ยวกับอีสานศึกษาที่เป็นเรื่องของอดีตเฉพาะพื้นบ้านพื้นถิ่น เฉพาะรุ่นอายุของคน เริ่มจะมีความหมายน้อยลงสำหรับคนอีสานรุ่นใหม่ รวมทั้งรุ่นที่กำลังเติบโตเป็นผู้ใหญ่ใน

อนาคตด้วย นับตั้งแต่บัดนี้ต่อไป งานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์หรือหนังสือโบราณควรจะเป็นอย่างไรมากกว่าการแปลหรือปริวรรตแล้วก็จะลงตรงนั้น เราควรจะปะติดปะต่อภาพอดีตให้เข้ากับปัจจุบัน ควรจะค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ให้คำอธิบายหรือตีความหมาย รวมทั้งชี้ให้เห็นด้วยว่า ประสพการณ์หรือเรื่องเล่าเฉพาะในโบราณแต่ละยุคคนั้น เกี่ยวข้องกับสภาพ เศรษฐกิจ การเมืองสังคมและวิถีชีวิตในเวลานั้นอย่างไร คนรุ่นใหม่ทุกวันนี้ ควรจะเข้าใจกับเรื่องเล่าหรือประสพการณ์ในอดีตชุดนั้นๆ ว่าอย่างไร

ความสำคัญของคัมภีร์โบราณจากมิติทางมานุษยวิทยา

ผมอยากจะนำเสนอความเห็นของผมในส่วนต่อมาที่ว่า หลักฐานที่เราเรียกกันว่า “คัมภีร์โบราณ” “หนังสือโบราณ” “หนังสือผูกหรือหนังสือเย็บ” มีความหมายและความสำคัญอย่างไร ถ้าพิจารณาจากมุมมองของนักเรียนมานุษยวิทยาคนหนึ่ง ผมมองเห็นว่าคัมภีร์โบราณมีความสำคัญและคุณค่าในทางวิชาการอย่างน้อย 4 ประการ

ประการแรก คัมภีร์โบราณเป็นตัวบท (text) ประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่า ตัวบทประเภทที่ถูกจารหรือเขียนขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง (purposively written text) นักเรียนมานุษยวิทยาควรจะต้องเริ่มต้นจากความจริงข้อนี้ เราต้องยอมรับว่า ไม่ว่าเราจะเรียกหลักฐานประเภทนี้ว่า คัมภีร์ หนังสือ ปัมธรรม หรือปัมธรรม สถานภาพของหลักฐานในทางวิชาการนั้น คัมภีร์โบราณมีความสำคัญอยู่ที่ข้อความ ใจความหรือความหมาย เรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ วัสดุที่ใช้ในการเขียน เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต รวมทั้งเทคนิควิธีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหนังสือโบราณก็สำคัญ แต่นักวิชาการต้องให้ความสำคัญที่ตัวบท หรือความหมายที่ปรากฏอยู่ เช่น กณท์เทศน์ นิทานพื้นบ้าน กลอนลำ ตำนายา คาถาอาคม ดำเนินานหรือประวัติศาสตร์พื้นบ้าน ฯลฯ

งานของนักวิชาการที่ค้นคว้าเกี่ยวกับไบบลานจึงเป็นเรื่องของการปะติดปะต่อภาพเพื่อให้ได้เรื่องราว ความหมายและใจความสำคัญในตัวบทแต่ละชุดมากกว่าอย่างอื่น เราจึงต้องอ่านตัวบทในไบบลานแต่ละชุดให้รู้เรื่องทำความเข้าใจให้ได้และตีความให้แตกต่างจากผู้เขียนหรือผู้จารไบบลานแต่ละชุดนั้น อาจจะบอกอะไร อาจจะสื่ออะไรกับเราและคนรุ่นหลัง

ประการที่สอง ตัวบทในไบบลานส่วนใหญ่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ นั่นคือ เป็นตัวบทที่ศักดิ์สิทธิ์ (sacred text) หรืออย่างน้อยก็มีความเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ความเชื่อ ข้อห้ามหรือข้อกำกับของศีลธรรมและศาสนธรรม ลักษณะสำคัญข้อนี้อาจพิจารณาได้จากการเก็บรักษาดูแลในตู้พระธรรม การใช้ผ้าชั้นหรือผ้าทอที่ประดิษฐ์บรรจงในการห่อ หรือแม้กระทั่งลำดับการนำเสนอข้อความในตัวบทส่วนใหญ่มักจะมีคาถาหรือกัมภ์เทศน์กำกับอยู่ด้วยเสมอ ถ้าเราย้อนกลับไปพิจารณาถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจารหรือการอ่านหนังสือไบบลานในอดีต เราก็จะเข้าใจได้ทันทีว่า ทำไมหนังสือไบบลานจึงเป็นตัวบทที่ศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือตัวบทเหล่านี้เป็นเรื่องทางพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ หรือฆราวาสผู้ชาย ซึ่งส่วนใหญ่ผ่านการบวชเรียนมาก่อนทั้งสิ้น นอกจากนี้ ชื่อเรียกที่ว่า “คัมภีร์” (แปลว่า ตำราที่สำคัญทางศาสนาหรือโหราศาสตร์ เป็นต้น) “หนังสือ” หรือคำในภาษาท้องถิ่นที่ว่า “ปัม” (อีสาน) และ “ปัม/พับ” (ล้านนา) ต่างก็บ่งบอกสถานภาพพิเศษของตัวบทเหล่านี้ว่า มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับศาสนธรรม ศีลธรรม ความรู้หรือภูมิปัญญาเฉพาะด้าน รวมทั้งทักษะในการอ่านเขียนก็ล้วนแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในอดีต

ประการที่สาม ผมรู้สึกได้ว่า ถ้าเราพิจารณาจากมุมมองของรุ่นทุกวันนี้ ภาษา ชีวิต และวัฒนธรรมในหนังสือไบบลานส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ตายแล้ว (texts concerning dead language, life, and culture) ไม่ว่าเราจะตระหนัก

หรือไม่ก็ตาม ตัวบทหรือเรื่องเล่าส่วนใหญ่ที่ปรากฏในกัมภีร์ไบเบิลต่างก็เป็นเรื่องของอดีต อาจจะต่างกันที่ความเก่าแก่ หลายคนอาจจะแย้งว่าบางเรื่อง เช่น คำสอนทางศาสนา คติความเชื่อ มีความเป็นสังขรรณอยู่ในตัวที่เป็นความจริงแท้แน่นอนไม่เลือกสถานที่ ไม่เลือกเวลา แต่ ผมกลับมองเห็นตรงข้าม ตัวบททั้งหลายเป็นเรื่องของอดีต ซึ่งอดีตส่วนใหญ่ในไบเบิลนั้นได้ตายไปมากแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคนเขียน วิถีชีวิตที่ถูกกล่าวถึง ภาษาที่ใช้และสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ถูกกล่าวถึง เราควรตระหนักและรู้ตัวว่าเรากำลังทำความเข้าใจอดีตจากจุดยืนและมุมมองของคนที่ยืนอยู่ ณ จุดหนึ่งของกาลเวลาในปัจจุบันขณะเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่า ปัจจุบันขณะเวลานี้ วันนี้ ชั่วโมงนี้ก็กำลังจะผ่านไป ผมกำลังบอกว่า ตัวบททุกประเภทต่างก็ถูกกำกับด้วยกฎของความเป็นอนิจจัง

ประการที่สี่ สิ่งที่ไม่ตายในไบเบิลคือ “ความหมาย” (elusive meaning) ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของเรื่องเล่า นิทาน บทสวดทางศาสนา คำสอน ฯลฯ เราอาจจะเรียกมันว่า “ความหมาย” “วิสัยทัศน์” “องค์ความรู้” “ภูมิปัญญา” “ปรัชญาญาณ” ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เราก็ค้นหาได้ อ่านได้และตีความหมายได้จากไบเบิลโดยที่เรามีจุดยืน มุมมอง วัตถุประสงค์และความคิดอ่านของเราในปัจจุบันเป็นตัวกำหนด อย่างไรก็ตาม เราก็คงต้องไม่ลืมว่าความหมายที่เราได้จากการอ่านตัวบทไบเบิลแต่ละชุด แต่ละครั้ง หรือจากมุมมองของผู้อ่านแต่ละคนมักจะมี ความผันแปร แตกต่าง ลื่นไหลและทับซ้อนกันอยู่ ไม่มีความหมายหรือเรื่องเล่าใดที่ตายตัว หยุดนิ่งและเป็นอมตะในการอ่านตัวบทแต่ละชนิด

ประการที่ห้า กัมภีร์หรือหนังสือไบเบิลมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นหลักฐานลายลักษณ์อักษร หรือเครื่องแสดงออก “ภาวะการรู้หนังสือ” (literacy) ของผู้คนในยุคสมัยที่มีการจารหรือเขียนหนังสือผูก

โบลานแต่ละชุด หนังสือโบลานเป็นเทคโนโลยีการศึกษา หรือสื่อการศึกษาแบบพื้นบ้านของผู้คนในวัฒนธรรมยุคก่อนหน้าเทคโนโลยีการพิมพ์ จะแพร่หลาย ก่อนหน้าที่จะมีโรงพิมพ์ ก่อนหน้าที่จะมีเครื่องพิมพ์ดีดหรือคอมพิวเตอร์ ผมอยากจะตั้งข้อสังเกตตรงนี้ด้วยว่า หนังสือประเภทต่างๆ ที่จารหรือเขียนบนโบลานก็ดี กระดาษสาที่ดี หรือไม้ไผ่ก็ดี เป็นหนังสือประเภทที่เขียนไว้เพื่ออ่านออกเสียงหรืออ่านให้กันฟัง โดยเฉพาะในบริบทของพิธีกรรมทางศาสนา หนังสือเหล่านี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในยุคที่ภาวะการรู้หนังสือถูกจำกัดสำหรับคนบางกลุ่ม บางชนชั้นและบางกลุ่มที่มีโอกาสทางการศึกษามากกว่าคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น เจ้านาย ขุนนาง โหราจารย์ นักปราชญ์ พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ ชรราวาสที่มีโอกาสบวชเรียน ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย หนังสือโบลานจึงเป็นร่องรอยของการศึกษาในอดีตก่อนหน้ายุคการศึกษามวลชน รวมทั้งผลกระทบของการศึกษามวลชนที่จัดการโดยรัฐบาลกลางที่กรุงเทพมหานครที่มีต่อความอ่อนแอและขาดพลังอำนาจในการต่อรองทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และอุดมการณ์ของท้องถิ่นอีสานโดยรวม

ยกตัวอย่างเช่น คุณพ่อปรีชา พิณทอง ท่านได้กล่าวถึงประเพณีการอ่านหนังสือเจียงของชาวบ้านอีสานว่า “ในเทศกาลบุญเดือนหกหรือบุญบังไฟ เขามีตุงหรือปะรำไว้ต้อนรับแขกบ้านที่เชิญมาในงาน แขกที่เขาเชิญมา มีทั้งพระสงฆ์ ทายก ทายิกา หนุ่มสาว เด็กเล็ก ใครต้อนรับบ้านใดก็จัดแจงต้อนรับเลี้ยงดูตามธรรมเนียม ถึงเวลาแห่บังไฟ บรรดาพวกนักฟ้อน นักแสดงวาทยศิลป์ต่างๆ จะมาปรากฏตัว นำการละเล่นของตนมาให้คนดูคนชมเป็นขวัญตาขวัญใจ พวกเขาอ่านหนังสือเจียงประกอบด้วยคน 4-5 คน เห็นคนชุมนุมกันมากที่ไหนก็ตรงไปที่นั่น ผู้อ่านหนังสือเจียงคล้องคอคนหนึ่งว่าคำอาธานา คนนอกนั้นยืนเป็นแถวคอยฟัง เมื่อจบกลอนหนึ่งก็

หยุด แล้วเดินไปอ่านที่อื่นจนรอบงาน คำอาราธนา อิมส์มิงจาเป คนขา
 เกที่ใหญ่ หน้าผากโค้งที่โหน ผีสบโปนที่สวด ผู้มีทวนดหิมอย ฮ้องจิล่อง
 แม่่นกอธิเอียง หัวเกลี้ยงๆ แม่่นกกระชุม นิฎฐิตัง เข้าด้มคิดที่หมา จลอง
 ศาลากะแล้ว อาราธนะงั กโรมิ” (ปริษา พิณฑอง 2534ข:172) บริบท
 ของการอ่านหนังสือโบราณประเภทหนังสือเจียงที่ว่านี้สะท้อนให้เห็นถึง
 คุณค่าของภาวะการรู้หนังสือที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต พิธีกรรมและท้องถิ่น
 นิยมเป็นอย่างยิ่ง การปฏิรูประบบราชการเมืองการปกครอง การจัดการการศึกษา
 และการรวมอีสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา
 มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเลื่อนหายและลดความสำคัญของหนังสือผูก
 หนังสือโบราณในท้องถิ่นอีสานอย่างน่าสนใจ

ประการสุดท้าย นักเรียนมานุษยวิทยาโดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับอิทธิพล
 ของทฤษฎีหลังทันสมัยนิยมมักจะพิจารณาว่าหนังสือหรือคัมภีร์โบราณ
 มีมิติของความสัมพันธ์ทางอำนาจและวิสัยทัศน์ของผู้เขียน (author-ity)¹³
 ปรากฏอยู่ ส่วนใหญ่เราอาจจะไม่รู้ว่าคณาจาร หรือเขียนโบราณแต่ละชุดคือใคร
 มีพื้นเพเป็นมาอย่างไรและมีวัตถุประสงค์อะไรในการจารโบราณแต่ละชุด
 ผู้เขียนหรือผู้จารโบราณส่วนใหญ่จะอยู่ในสถานะเป็นปราชญ์นิรนาม
 (anonymous authors) แต่นักวิจัยหรือนักวิชาการที่ทำงานค้นคว้า
 เกี่ยวกับโบราณควรจะตระหนักด้วยว่า ภาษาเขียน ไม่ว่าจะเป็นตัวไทยน้อย
 ตัวธรรม ตัวเมือง ตัวบาลี ฯลฯ ล้วนแต่เป็นเครื่องมือที่ถูกใช้เพื่อเสริม
 อำนาจและอุดมการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของผู้เขียน ไม่มีโบราณชุดใดที่
 ปราศจากมิติของอำนาจในภาษาเขียน เราไม่ควรจะพิจารณาว่าภาษาเขียน
 สื่อความหมายตามตัวอักษรเพียงอย่างเดียว เพราะภาษาเขียนนั้นกำลัง

¹³ “Author-ity” เป็นการเขียนแยกคำเพื่อสะท้อนความสำคัญของ “ผู้เขียน” (author) กับ “อำนาจ” (authority) ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาในสายสกุลหลังทันสมัยนิยม (postmodernist anthropology) ซึ่งผู้เขียนมีอำนาจในการนำเสนอความคิดเห็น หรือคบงกับความเห็นของคนอื่น หรือใช้ภาษาเขียนในการแสดงอำนาจทางการเมืองของตนเองเสมอ ไม่ว่าผู้เขียนแต่ละคนจะจงใจกระทำหรือไม่ก็ตาม

รับใช้วัตถุประสงค์ เป้าหมายทางการเมืองหรือความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งของ
 คนเขียน งานของเราจึงจำเป็นต้องเจาะลึกลงไปให้เห็นและเข้าใจความคิด
 ของผู้เขียนหนังสือหรือกัมภีร์โบราณแต่ละชุด งานของเราควรจะเป็นการ
 ค้นคว้าวิจัยที่เน้นการตรวจสอบ วิพากษ์ วิจาร์ณ ค้นหาแง่คิด และนำเสนอ
 มุมมองมากกว่าการแปลความหมายที่ได้จากภาษาแบบธรรมดาทั่วไป

บทสรุป: แนวการศึกษาคัมภีร์โบราณทางมานุษยวิทยา

ผมพยายามจะสมมติตัวเองว่า ในสถานการณ์ที่นักมานุษยวิทยาจะ
 ศึกษาคัมภีร์โบราณบ้าง ผมจะทำอะไร อย่างไรและทำไม ผมคิดว่า งาน
 ของนักเรียนมานุษยวิทยาก็คือ การตีประเด็นและตอบคำถามต่อไปนี้ให้
 ครบคลุม นั่นคือ “เราจะเข้าใจ “ความหมาย” ที่บรรดาปราชญ์ ผู้รู้และ
 บรรพบุรุษเรา “จาร” หรือ “เขียน” ได้อย่างไร” และที่สำคัญ “เราจะ
 ทำให้ตัวบทของหนังสือโบราณเกี่ยวข้องกับตัวเรา สังคมของเรา และวิถี
 ชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันได้อย่างไร”

ผมมีโอกาสดูอ่านหนังสือของนักประวัติศาสตร์ Nancy Florida
 อาจารย์ทางด้านภาษาและวรรณคดีอินโดนีเซียแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนที่ชื่อว่า
 “*Writing the Past, Inscribing the Future: History as Prophecy in
 Colonial Java*” (Florida 1995) นักวิชาการท่านนี้ค้นคว้า รวบรวม แปล
 และอ่านบันทึกทางประวัติศาสตร์ของปราชญ์และกวีคนสำคัญท่านหนึ่งใน
 ราชสำนักของชวา บันทึกทางประวัติศาสตร์ชิ้นนั้นมีลักษณะคล้ายกับงาน
 ค้นคว้าและปริวรรตคัมภีร์โบราณของบ้านเราในแง่ที่เป็นตัวบทที่มีคน
 บันทึกเรื่องเล่าต่างๆ ในอดีตเอาไว้ แต่ประเด็นนำเสนอที่น่าสนใจที่ผมได้
 เรียนรู้จากหนังสือเล่มนี้อยู่ตรงที่ว่า ผมสนใจวิถีการทำงาน วิถีการอ่านและ
 แปล รวมทั้งวิธีการสะท้อนความแง่มุมต่างๆ ที่ได้ในระหว่างการอ่านและ

การแปลความของผู้เขียน เพื่อที่จะสร้างความหมายที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวนักวิชาการเองกับตัวบทที่เก่าแก่โบราณนั้น Florida นำเสนองานของท่านคือ การอ่านตัวบทอย่างใกล้ชิดและผูกพันเพื่อจะเข้าถึงผัสสะและความคิดที่คนประพันธ์ต้นฉบับนั้นกำลังคิดในอดีต หรืออยากจะสื่อกับคนรุ่นปัจจุบัน ท่านพยายามแปลความหมายในตัวบทให้ครบถ้วนกระบวนความ พยายามเข้าถึงสิ่งที่คนเขียนคิด เห็น และรู้สึกให้ได้ ขณะเดียวกันท่านก็ไม่ลืมที่จะทำความเข้าใจของตัวบทนั้นให้เป็นปัจจุบัน ทำให้ตัวบทนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชีวิตและความเป็นไปในโลกปัจจุบัน โดยการสะท้อนแง่คิด มุมมองและประเด็นต่างๆ ที่ท่านจับได้และสังเกตได้ควบคู่ไปกับการแปลความหมายตามตัวบท

แนวคิดที่ผมได้จากงานเขียนของ Florida (1995) ก็คือ ในการค้นคว้าเกี่ยวกับโบราณนั้น การแปลหรือการปริวรรตเป็นงานขั้นปฐมภูมิที่สำคัญที่สุด แต่การที่เราค้นคว้า รวบรวม แปล ปริวรรตหรือถอดความหนังสือโบราณแล้วจบลงตรงนั้นไม่น่าจะเพียงพออีกต่อไป เรายังมีภารกิจอีกหลายขั้นตอน และเป้าหมายสำคัญอีกหลายอย่างในการค้นคว้าและตีความหมายสิ่งที่เราได้จากการอ่านหนังสือโบราณ ภารกิจ และแนวทางในการค้นคว้าวิจัยโบราณดังกล่าวนั้น อาจจะนำเสนอเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก อ่าน แปล ปริวรรต และค้นหาความหมายแบบย้อนรอยและปะติดปะต่อภาพเพื่อกลับไปยังต้นกำเนิดของตัวบทและตัวผู้จารึกัมภีร์โบราณแต่ละคัมภีร์ (genealogical analysis) ในที่นี้ก็คือ การสร้างถนนที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันเข้าด้วยกัน พิจารณาประวัติศาสตร์หรืออดีตในหนังสือโบราณให้เป็น “อดีตของปัจจุบัน” (the history of the present) ไม่ใช่อดีตที่ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับปัจจุบันเลย แน่แน่นอนว่าในขั้นนี้จะอ่านจะแปลได้ ผมควรจะต้องลงมือเรียนการเขียนและการอ่าน

ตัวอักษรที่ใช้ในโบราณสถานส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตัวขอม ตัวธรรมหรือตัวไทยน้อยให้ได้เสียก่อน

ประการที่สอง ค้นหาตัวผู้จารหรือผู้เขียน ค้นหาเป้าหมายในการจารของแต่ละคน ค้นหาแหล่งที่มาหรืออายุของหนังสือโบราณแต่ละชุด รวมทั้งเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างและแง่มุมต่างๆ ของคัมภีร์โบราณเรื่องเดียวกันแต่พบในหลายแหล่งหลายที่

ประการที่สาม พยายามอ่านหนังสือโบราณภายในบริบททางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของตัวบทแต่ละชุด ไม่มีหนังสือโบราณชุดใดที่ล่องลอยอยู่ในสูญญากาศ ทุกคัมภีร์จะต้องมีบริบทของสถานที่และกาลเวลาเสมอ ที่สำคัญ ผู้อ่านหรือผู้วิจัยต้องกำหนดจุดยืนและเป้าหมายในการทำงานของตัวเองให้ชัดเจน รวมทั้งพยายามรับฟังการสนทนาระหว่างความคิด ความรู้สึกและความเข้าใจของตนเองกับความหมาย หรือเสียงสะท้อนต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์แต่ละชุด ผู้อ่านหรือผู้วิจัยควรตระหนักรู้ตลอดเวลาว่า เราอ่านเอกสารโบราณหรือเอกสารเก่าแก่ด้วยสายตาและความรู้สึกของคนในปัจจุบันขณะ เพื่อสนทนาตอบโต้ และสื่อสารกับคนในอดีตจากจุดยืนของคนรุ่นปัจจุบัน

ประการที่สี่ ผู้อ่านหรือผู้วิจัยคัมภีร์โบราณพึงตระหนักถึงความซับซ้อนและยกย่อนของความหมายในตัวบท (intertextuality) หมายความว่า ตัวบทแต่ละชุดไม่ได้สมบูรณ์ในตัวเอง ตัวบทแต่ละชุดอ้างอิง พาดพิงถึง กล่าวถึง หรือมีปฏิสัมพันธ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับตัวบทชุดอื่นๆ อีกไม่ว่าตัวผู้จารคัมภีร์จะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ตัวบทและชุดจึงมีลักษณะของชุมทางความหมายหลายชุดหลายอย่าง ความคิด ความเชื่อ ดำเนินหรือเรื่องเล่าต่างๆ จำนวนมากมักปรากฏและถูกอ้างอิงร่วมกันเสมอ ตัวบททั้งหลายจึงมีหลายภาพ หลายแง่มุมและหลายเหตุการณ์ทับซ้อนกันอยู่ผ่าน

การใช้ภาษา สัญลักษณ์ ที่ว่าง และถ้อยคำต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล
แต่ละคัมภีร์ที่เราอ่านและวิเคราะห์

ประการสุดท้าย ผู้อ่านหรือผู้วิจัยคัมภีร์ไบเบิลพึงตระหนักถึงความ
จริงที่ว่า ความหมายของแต่ละอันมีหลายชุด มีทั้งที่ปรากฏและไม่
ปรากฏ มีทั้งโดยตรงและโดยนัย มีทั้งที่บอกไว้และที่เราต้องอ่านตีความ
(intersubjectivity and polyphonies of the text) ในตัวบทหนึ่งอาจ
เต็มไปด้วย “เสียง” (voice) ของตัวผู้จารไบเบิลเอง แต่ในหลายตัวบทก็
เต็มไปด้วยเสียงของคนอื่นๆ สอดแทรกอยู่ ปะปนอยู่หรือถูกกดบังคับไว้
เป็นต้น งานของเราควรระลึกลับ ตรวจสอบและเข้าถึงเสียงต่างๆ ที่หลากหลาย
ซับซ้อนเหล่านี้ให้ได้ไม่จำเป็นต้องอ่านหรือให้ความสำคัญกับตัวเอกของเรื่อง
หรือแก่นสำคัญของเรื่องตามที่ผู้จารไบเบิลระบุไว้ เราอาจหามุมมองที่ให้
ความสำคัญกับคนธรรมดาสามัญ ผู้หญิง เด็ก สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ
และการเมืองแวดล้อม หรืออุดมการณ์ความคิดที่ต่างจากกระแสหลัก ฯลฯ

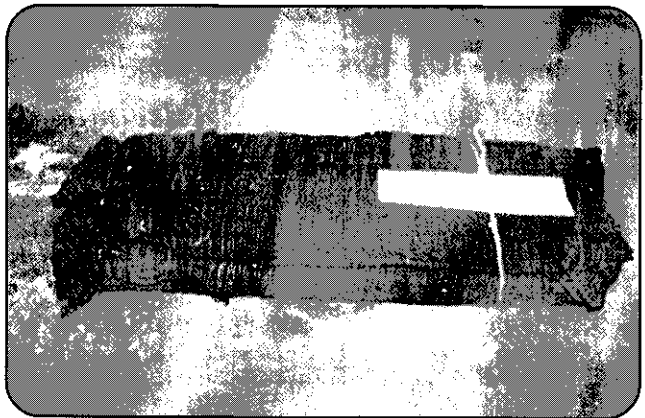
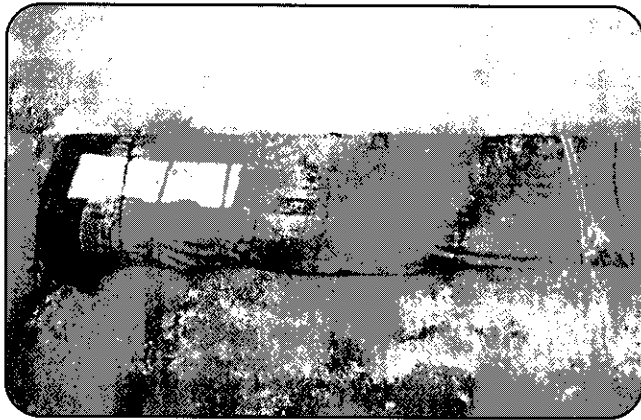
กล่าวโดยสรุปแล้ว ผมนำเสนอว่า เราต้องการนักวิชาการที่ทำงาน
จริงจังและทุ่มเทให้กับการค้นคว้าวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
อย่างเต็มรูปแบบเพื่อทำงานอนุรักษ์และค้นคว้าวิจัยคัมภีร์หรือหนังสือ
ไบเบิลอิสาน เราต้องการนักวิจัยและนักวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ที่มีความคล่องตัวในการทำงานเชิงสหวิทยาการที่รอบรู้อย่าง
ลุ่มลึกทั้งทางภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา สังคมวิทยา
มานุษยวิทยาและสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะกินชีวิตและความ
หมายของคัมภีร์หรือหนังสือไบเบิลที่ว่าด้วยอดีตนั้น ให้กลับมามีความ
หมายสำหรับผู้คนและสังคมวัฒนธรรมอิสานในยุคโลกาภิวัตน์และยุคต่อไป
ผมรู้สึกที่เรา (นักวิจัยและนักวิชาการรุ่นใหม่) รู้หรือเชี่ยวชาญเพียงด้านใด
ด้านหนึ่ง แล้วอ่านหรือแปลตัวบทที่ซับซ้อนในหนังสือไบเบิลนั้น อาจจะ

ไม่เพียงพอ บรรดาประชาชนพื้นบ้าน นักวิชาการอาวุโส และนักวิชาการรุ่นที่ผ่านมามีหน้าที่ให้ความสำคัญกับการอ่าน การแปลและการปริวรรต ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการศึกษาค้นคว้าไว้ให้พวกเราระดับหนึ่งแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะสนับสนุนการอ่าน แปลหรือปริวรรตและตีพิมพ์ผลงานดังกล่าวให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น แต่นักวิชาการรุ่นนี้และรุ่นต่อไปจำเป็นต้องพัฒนาตัวเองให้ทำงานหนักมากกว่านั้น เราควรจะอ่าน แปล และปริวรรตคัมภีร์หรือหนังสือโบราณให้ได้ ขณะเดียวกันก็ต้องทำการวิจัยค้นคว้าดังที่ผมนำเสนอมานั้นควบคู่กันไป

ผมเชื่อว่าเราต้องการระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นระบบและชัดเจน อาศัยระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าช่วย พยายามประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เหมาะสมเข้าช่วยในการตีความหมายและนำเสนอแง่มุมใหม่ๆ องค์ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น เราต้องการความรู้ทางทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้เราจัดระบบระเบียบข้อมูลที่ได้ หรือจุดประกายความคิดและจินตนาการในการวิเคราะห์และตีความหมายตัวบทข้อความหรือเรื่องเล่าต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือโบราณ ที่สำคัญ เราต้องอ่านและวิจัยตัวบทที่ปรากฏในหนังสือโบราณที่ฐานะที่เป็น “ประวัติศาสตร์ของปัจจุบัน” (the history of the present) เป็นองค์ความรู้ วิสัยทัศน์และบทเรียนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน หรือเป็นอดีตที่มีพัฒนาการสืบเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจุบัน ไม่ใช่อดีตหรือความทรงจำชาดวินที่ไม่เกี่ยวข้องอะไรเลยกับโลกสมัยใหม่และชีวิตคนสมัยใหม่

ผมอยากจะย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า นักวิชาการรุ่นนี้ใหม่จะทำงานด้านนี้โดยการอ่าน แปล หรือปริวรรตแล้วยุติไว้แค่นั้น...เห็นจะไม่เพียงพอเสียแล้ว เราควรจะทำอะไรมากกว่าการปล่อยให้ผู้อ่านหรือคนรุ่นหลังค้นคว้าหา

คำตอบเองตามลำพัง เราควรจะอ่านด้วยบท ตีความด้วยบท และสร้างบทสนทนา
ตอบโต้กับอดีตในหนังสือโบราณ ด้วยมุมมองหรือข้อเสนอที่ชัดเจนและมี
น้ำหนัก เพื่อที่จะ “จุดประกาย” ให้เกิดการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยน หรือ
โต้แย้งในวงวิชาการและวงการที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ธวัช ปุณโณทก. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน”. ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*, หน้า 350–92. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

บุญเรือง ทัศมาย์. *พระราชพงศาวดารเขมร (ฉบับคัดลอกจากคัมภีร์ใบลาน)* ภาค 1. สุรินทร์: รุ่งชนเกียรติออฟเซ็ท, 2543.

ปรีชา พิณทอง. *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 7. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2534ก [2495].

ปรีชา พิณทอง. *ผญา: ภาษิตโบราณอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 6. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2534ข [2500].

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. “คติความเชื่อของชาวอีสาน”. ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*, หน้า 1–65. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและคณะ. *พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน (The Northern Thai Dictionary of Palm-Leaf Manuscripts)*. เชียงใหม่: สุริวงส์บุ๊กเซนเตอร์, 2539.

Nancy Florida. *Writing the Past, Inscribing the Future: History as Prophecy in Colonial Java*. Durham and London: Duke University Press, 1995.

รายชื่อหนังสือและสิ่งตีพิมพ์ ของห้องไทยศึกษานิทรรศน์

1. ผ้าอีสานจากมิติทางมานุษยวิทยา (2532)
Isan Textiles: An Anthropological Perspective (1989)
2. บุญบั้งไฟอีสาน : การวิเคราะห์และตีความหมายทางมานุษยวิทยา (2533)
Isan Bamboo Rocket Festival: An Anthropological Interpretation (1990)
3. บุญผะเหวดของชาวอีสาน: การวิเคราะห์และตีความหมายทางมานุษยวิทยา (2534)
Bun Phawes of Isan: An Anthropological Interpretation (1991)
4. บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก: พิธีกรรม ข้าว และมนุษย์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของอีสาน (2534)
Bun Khaw Pradabdin and Bun Khaw Sag: Ritual, Rice, and Man in the Sociocultural Context of Isan (1991)
5. หนังประโมทัยอีสาน: การแพร่กระจายและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน (2535)
Isan Shadow Play: Cultural Diffusion and Modification in Rural Villages, Northeast Thailand (1992)
6. จากยอดหัวถึงบุญบั้ง: สิทธิอำนาจและระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชาวนาลุ่มน้ำชี (2536)
The Religious Rituals and Beliefs as Traditional Authority for the Indigenous System of Natural Resource Management in Isan Peasant Communities of the Chi River Basin (1993)
7. สืบบ้านกองเมือง: รวบรวมความทางมานุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน (2536)
Isan Culture and Society: A Reading in Cultural Anthropology (1993)

8. แม่ฉิงต้องคำหุก: พัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสานปัจจุบัน (2537)
Ways of Isan Weavers: Development of Textile Production and the Changing Roles of Women in Contemporary Isan Villages (1994)
9. จากวิธีการประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วนถึงวิธีการประเมินสภาวะชนบทแบบมีส่วนร่วม: พลวัตของวิธีการพัฒนาชนบทแนวใหม่ (2537)
From Rapid to Participatory Rural Appraisal: Dynamism of Two New Development Approaches (1994)
10. กรวด-หิน-ดิน-ทราย: รัฐ ทุนนิยม และชาวนาอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ (2538)
State, Capitalism, and Isan Peasantry in the Globalization Era (1995)
11. ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิผีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย (2539)
Spirit-medium Cult Discourses and Crises of Modernity in Thailand (1996)
12. วิถีคิดของคนไทย: พิธีกรรมช่วงผีเพื่อนของลาวข่าเจ้า จังหวัดนครราชสีมา (2540)
Cultural Constructs of Local Knowledge: Ethnic Thai-Lao Spirit-Medium Cults in Khorat Villages (1997)
13. แต่งองค์ทรงเครื่อง: ติเตียนวัฒนธรรมประเทศไทย (2541)
Like in Thai Popular Culture (1998)
14. มานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์: รวมบทความ (2542)
Anthropology and Globalization: Thai Experiences (1999)
15. ผ้าขาวม้า ย่าม ว่าว: ความเรียงว่าด้วยร่างกาย อัตลักษณ์ และพื้นที่ในวัฒนธรรมไทย (2543)
Loin Clothes, Shoulder Bags, and Kites: Essays on Bodies, Identities, and Places in Thai Culture (2000)
16. ศักยภาพของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก: กรณีศึกษาชุมชนใกล้เมืองแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น (2536)
Community Involvement in the Prevention of Dengue Fever: A Case Study of an Urbanizing Community in Khon Kaen Province (1993)

31051000893970

17. การเมืองวัฒนธรรมของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ
Cultural Politics and the Secularization of the Thai Economy in
Bang-Cai Market Town (2000)
18. มิวเซียมเมืองใหม่: วัฒนธรรมเมืองใหม่ในบริบทของเมืองใหม่
ใหม่ (2544)
Museum City: New Identities and Voices in a Modernized
Perpetuating Area from Northeast Thailand (2001)
19. "ภูมิปัญญาท้องถิ่น: วัฒนธรรมชุมชนในวัฒนธรรมของชาวยุโรป"
(งานรวมใจรวมพลังเพื่อประเทศไทย 2541)
Wisdom of the Peas: Reading Cultural Attitudes in the
Contemporary Thai Political Scene (Reprint 2002)
20. "พื้นที่ของลัทธิมนุษยธรรมของชนชั้นสูงใน: ฮันโน (จังหวัดน่าน) และชนชั้น
สูงในจีนในศตวรรษที่ 20" (ฉบับรวม 2542)
Japan: Land of Heaven or Hell?: Of Human Rights and Ten-Sea
Workers in Japan (Reprint 2000)
21. "รวมสมัย" ในกรุงเทพฯ: ชัยชนะ: ความเป็นอยู่ของชนชั้นกลาง
ชนชั้นสูงและชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ ในวัฒนธรรมเมืองใหม่ (2544)
(Young Siblings in the Ethnic Ancestral Narratives, Memories,
and Identities of the Tai Yuan or Siblings District, Nakhon Ratchasima,
Thailand) (2001)
22. ชัยชนะเมืองใหม่ (2544)
(Localism as a Sociological Concept) (2001)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
เลขที่ ๓๐๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลเขมาภิรตาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๑๐๐
โทรสาร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๖
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๗
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๘
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙
โทร ๐๕๔-๒๒๒๓๑๖-๙